

JEZIČNIK,

ali

pomenki o slovenskem pisanji.

Spisal

J. M a r n.

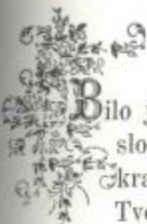
V. Leto.

V Ljubljani, 1867.

Natisnil in založil J. Rudolf Milic.

Jezičniku.

Bilo je o slovanski tisučnici, da sva jela poménkovati se o slovenskem pisanji, in nasnovala sva Ti v petih letih petkrat petdeset razgovorov ali pomenkov. Ravnala sva po Tvojem pravilu ter — spreminjevaje stvarino — govorila o raznih oblikah, besedah, občnih in posebnih imenih, pa tudi o drugih rečeh slovenskih in slovanskih. Razlika mika tudi naji. Da se zborniki, ki so lani vmes imeli svoj svet, dogovorijo in do konca presodijo svojo osodno knjigo, skliči jih, kadar se Ti zdí. Očital si nama predlanskim, da sva Ti naklonila posebno pravdo. Poprijemali so Te res veljavni jezikoslovci, toda — nič ne maraj! Cigale samí, ki je v novoslovenščini skoro to, kar nam je Miklosiç v stari, temu nasprot poprašuje konec svojega spisa: Ktero je pravo? In prav to je bilo vzrok, da so Novice, naravne zmage revčeka samca prej popolnoma si sveste, naposled l. 1865 spoznale: Ker pa vemo, da niti Jezičnik niti Novice ne bojo razsodile pravde te, prepuščamo to prihodnosti, ki je marsiktero slovstveno pravdo djala „ad acta“ itd. Milko, kaj hočeš več? Razumna svoboda naj tedaj vlada, da se spiše le kaj dobrega. V potrebnih rečeh edinost, v dvomljivih prostost, v vseh ljubezen — to bodi naše stanovitno glasilo. — Ako si nama oponašal lani, da sva tudi midva dokaj plev Ti nakopičila, letos nama tega vendar očital ne boš. Marno sva delala in svesta sva si, da ostaneš brez graje sploh in tudi do naju brez jeze — Jezičnik. Sicer pa — jezikaj za nama, kakor Ti drago; počitnic sva, ako ne še vredna, vsaj že potrebna, in za leto in dan hočeva imeti slovó. Ker se človek vedno uči, dokler živi, se snidemo prej ali slej na književnem polji, ako Bog da in sreča junaška. Dotlej pa: Z Bogom za narod!

Tvoja

poredna

V Ljubljani, 1867.

Učenec in Tovariš.

POMENKI

o

slovenskem pisanji.

I.

Napuha duh jezike razdeljuje,
Nebeški duh v ljubezni jih združuje.

Tovars. Pervi človek — zemljak — je bil slovak, in nasledniki so mu bili slovenci, dokler so se prikazali nemci, ki se niso več umeli, v deželi, kateri bi djal jaz Kotobocija.

Učenec. Pa ne, da bi kdo mislil na sedanje Slovence in Nemce.

T. Kaj še! Napuha duh je bil vzrok, da je zmedel Gospod ljudem govorico; tako se je prvi jezik razdelil v mnoge jezike, in po njih so se razdelili narodi ter razposelili po svetu.

U. Koliko jezikov je pač nastalo tedaj, in koliko se jih neki govori sedaj?

T. Kolikor glav — toliko misli, pravi pregovor; jaz bi rekel: Kolikor glav — toliko obrazov, toliko jezikov, in kolikor človekov — toliko vékov. Koliko človekov je na svetu, ali govorita dva celo enako, in ali sta po obrazu dva si popolnoma enaka?

U. Sej bi tudi lepo ne bilo, ko bi ljudje govorili vsi enako in bili si skozi in skozi podobni. Sej si še perje na drevji ni. Misli si velikansko lipo, koliko ima perja; ali nisem še našel doslej dveh peres, kateri bi se v vsem popolnoma vjemale.

T. Ker si omenil drevesa, naj ti povém, da so učenjaki ravno po njem jezikom dali priliko. Kakor iz korenine priraste deblo, in to se razraste v veje in vejice z mnogim in raznim

perjem; tako, si mislijo, so vsi jeziki prirasli iz enega prvotnega ter se razrasli po tém mnogotero, kakor veje in vejice na drevesu.

U. Ali jih niso popisovali tudi po človeku?

T. Kakor iz posamnih rodovin nastanejo rodovi, in iz teh postanejo narodi, ki so spet raznih plemen; tako, menijo, se zedinjajo tudi jeziki v posebne rodovine in razne plemena.

U. Kdo pa jih je združil tako? Odklej je znana ta zveza in vzajemnost med jeziki?

T. Kar je Babel bil pokazil, to je Salem vse popravil. Gospod je kazen narodom obrnil v milost, in mavrica nebeška je prisijala nad njimi. To pa se je zgodilo takrat, kedar je sveti Duh posvetil vse jezike in v ljubezni združil narode, da se pri vseh in v vsakem jeziku glasi slava vsemogočnega Očeta.

Kar zvezd tedaj na nebu je razlika,
Kar brezštevlnih verst in barv evetlice,
Kar pevcev v logu razna je oblika,
Kar glas ljudi ves razni in razno lice:
Glej to jeziške raznosti je dika,
To čudotvor Očetove pravice. —
Toraj previdnost v prahu zdaj molimo
Ter jezik, um, srcé ji poklonimo!

(*Marušić.*)

II.

U. Kolikor glav — toliko obrazov, in kolikor človekov — toliko vekov. To je sicer res; vendar so si ljudje, da so razni po licu in po glasu, med seboj podobni tim bolj, čim bliže so si v rodu. Ali je to tudi med jeziki?

T. I tudi, in pa še tako, da učenjaci vse jezike, kar se iih govori na svetu, po vzajemni podobnosti devajo zdaj v štiri (Šafařík), zdaj v tri (Schleicher) rede; in med temi so spet znamenja, ktere kažejo, da so tudi ti iz enega in ravno ti-stega vira.

U. Kteri so pač tisti trije redi, v kterih se vjemajo vsi drugi?

T. Pervi ima v sebi jezike enozložne (die einsilbigen), drugi prilepne (die agglutinerenden), tretji pa pregibne (die flectierenden). Kar se v tretjem redu s skloni in spregami, to se v drugem zaznamnja z raznimi nastavki in pridévkami ali prilepkami. Vsak red ima se vé mnogo razredov.

U. Slovani sklanjamo in spregamo, tedaj smo po jeziku iz tretjega reda.

T. Kar nas je indogermanskega ali indoevropskega plemena, smo sploh iz tega reda; iz drugega so v Evropi le madjarski, turški in nekteri mongolski rodovi.

U. Kaj će reči to: indogermanskega ali indoevropskega plemena?

T. S to besedo hočejo zaznamnjati sorodne národe po Aziji in Evropi po dveh naj slavnish, po Indih in po Germanih.

U. Ko bi že djali: vindogermanskega, bi ne oporekal, da bi Vindi t. j. Slovani bili pred Germani!

T. Imenujejo jih torej raji: indoevropsko, ali tudi ariško vzhodnje in zahodnje pleme.

U. In koliko razredov šteje naš red?

T. Osem, in po versti so tako-le: 1) indiški, 2) iranski, 3) gerški, 4) latinski, 5) litvanski, 6) slovanski, 7) celtiški, in 8) germanski razred. V prvem slovi zlasti jezik staroindiški ali sanskritski; v drugem staroperziški ali zenda; starogerški, latinski in celtiški so le knjižni jeziki; germanskim ali nemškim na čelu je nekdanji gotiški; slovanski so pa najbliže litevskim ali litvanskim, in po tem, pravijo, sanskritskemu.

III.

U. Govoriti je nama le o razredu slovanskem; vendar, ker imé „sanskrit“ nekteri vedno svalkajo po ustih, povej mi, kaj da pomeni.

T. „Sanskrit“ je stari, Indom sveti jezik, ki se je zlasti po braminih zgodaj olikal, kar že beseda kaže: samskrta ali sanskrta (iz sam cum s'in krtas, krtas, krtam factus-aum, iz korenike kr ali kar) t. j. samskrtabhāṣā, lingua perfecta, dovershen ali popolnoma jezik (vid. A. Weber, ind. Litg. str. 168, in Knjiž. II, 4), da se razloči od prostih ljudskih narečij.

U. S tim popolnoma jezikom je v rodu tedaj tudi slovanski?

T. Zdi se mi, da je razred slovanski sam košata lipa z mnogimi verhovi in vejami, z živim zelenim perjem in lepim belim cvetjem, po katerem šumijo marljive bučelice iskaje sladkega jezikoslovnega medu. Zdi se mi, da je razred slo-

vanski sam velika zadruga, v kateri živijo veselo napredovaje mnoge krepke družine slovanske.

U. Pa so vendar vse družine le ena zadruga, kakor vse veje s svojimi verhovi le ena lipa? Ali nismo Slovani vsi le en narod, ali nimamo vsi le enega jezika?

T. Smo en narod smo, in sicer velikansk narod, ki ima v sebi več narodovskih družin ali rodov, kateri se ločijo spet med seboj po jeziku in po slovstvu. — Doslej, žali Bog! skupnega ali vzajemnega jezika Slovani nimamo.

U. Ali ga pa nismo že imeli? Ali ni prvi književni jezik ravno staroslovenščina, mati vsem sedanjim narečjem slovanskim? Ali ne pravi v tem smislu „Jezičnik“ v glasovitem pismu svojem, da ima novoslovenščina prava pravico do svoje matere in da se potem ima likati po bližnjih narečjih slovanskih, z vednim ozirom na staroslovenščino? Ali nama ni govoriti le o jeziku slovanskem in njegovih narečjih? Mar imamo Slovani celó več jezikov? Koliko jih torej šteje razred slovanski, in kako se vjemajo med seboj?

T. To je vprašanje silo imenitno, o katerem se hočeva tedaj letos prijazno razgovarjati tako, da spolnujeva nalogo, katero je dal nama „Jezičnik“, da pa vendar ne bo mogel očitati nama Znojemski, kar pôje od Slovencev:

Da čerka le mori,

In duh duhá živí,

To kliče celi svet;

Slovenec za duhá

Pa boljšega kaj zna,

Za čerko le je vnet!

IV.

U. Mislil bi človek, da velikanski narod slovanski ima svoj jezik, posamni rodovi pa govorijo svoje narečja, ktere se razvijajo in razlagajo iz občnega jezika.

T. Naj bolje bi to bilo, se vé; toda — Slovani sedaj še takega občnega jezika nimamo.

U. Ali ga nismo imeli nekda?

T. Mnogi mislijo, da so Slovani nekda imeli svoj vzajemni jezik, iz kterega so se poznej olikale sedanje narečja.

U. Mar to ni res?

T. Verjetno in skorej gotovo je, da so govorili kdaj enako; ali knjiga slovanska nima jezika, kateri bi bil oče vsem sedanjim. Knjižno se taki jezik skazati ne dá; torej tudi v tem pomenu ne moremo govoriti o staroslovanskem jeziku.

U. Odklej se razlikujejo Slovani v jeziku?

T. Kar so se prikazali na pozorišču zgodovinskem, so bili razdeljeni v več rodov, in v njihovih prvih bukvah so znati že mnogotere razlike; vendar so tim manje, čim starje so knjige.

U. Koliko rodov ima v sebi narodna zadruga slovanska?

T. O tem sva govorila nekoliko predlanskim (vid. Jezičen. III, 32—50.), in tedaj sem ti povedal, da Sloveni ali Slovani smo Slovenci in Slovaci, Rusi in Rusini, Serbi in Sorbi, Poljaki in Bulgari, Čehi in Hrovatje.

U. To nas je, kot listja in trave! Prav poje pesnik, da „Slovanom solnce nikdar ne zajde“. Zahaja nam pač, in sicer vedno; toda ne zajde nam nikdar. Kedar nam tu zahaja, vzhaja bratom unstran morja. — Vendar, predlanskim sva se poménkovala samo o imenih, občnih in posebnih, domačih in tujih, ki jih imajo slovanski rodovi, in o njihovem raznem pisanji.

T. Letos pa se poméniva o njihovih jezikih!

V.

U. Kolikor rodov — toliko jezikov šteje morebiti razred slovanski?

T. Brez ozira na to, da jih imenujejo zdaj jezike — velike in male književne, zdaj narečja — velike ali glavne in navadne, jih igraje na XIV priženeva. Ako se o nekterih imenitnejših poznej pogovoriva, dejva!

U. Kakor govorimo o narodu slovanskem sploh, da si ni ne državno ne cerkveno edin; tako smemo menda vsaj vzorno govoriti tudi le o enem jeziku slovanskem.

T. Se vé da; vendar ločijo slovanske govore večidel na dvoje, v dva reda, v dve versti ali veji, jugovzhodno in severozahodno ali zapadno (Dobrovsky, Šafařík itd.), pa tudi samo vzhodno in zahodno (Viktorin), severno in južno, zgornjo in spodnjo.

U. Po kranjski bi djal jaz govore slovanske na troje, da bi se zvali: gorenski, dolenski pa notranjski. Slovenci, Slovaci pa Rusini smo tedaj Notranjci; Rusi, Poljci, Čehi in Lužičani bi bili Gorenci; Dolenci pa Hrovatje, Serbi in Bulgari.

T. Nekteri ločijo le štiri glavne narečja: jugoslovensko, rusko, poljsko in česko.

U. Ako se tem pridene staroslovensko, jih je pet.

T. Šest jih štejejo tisti, kateri ob jugu imenujejo Slovence, Serbe in Bulgare, ob severu pa Ruse, Poljce in Čehe (Grimm); ali zgorej Lužičane, Čehe in Poljake, spodej pa Ruse, Sloveno — Serbe, Slovence (Kopitar).

U. Ako se ne motim, sta oba ta dva o drugi priliki jih redila tudi drugač (Kop. Grammat.).

T. Sedem reči ali jezikov slovanskih loči Šafařík (Narodopis, 1842) in po njem so se ravnali premnogi, če tudi so jih verdevali časi po svoje (Jungmann, Schleicher, Hattala, Viktorin itd.) — Osem pa jih našteva naš Majar Ziljski, ki pravi, da govorimo sedaj Slovani štiri glavne in štiri manje književne jezike.

U. Ako prišteješ še prvi knjižni jezik, ki so ga nekdaj rabili Sloveni, jih je po tem takem devet.

T. Po deset jih kaže Dobrovsky v dveh redih, Miklošič (Šembera itd.) pa v sorodnosti s staroslovenščino v eni versti, s tim razločkom, da jih uni imenuje narečja, ta pa jezike.

U. Kteri slovaški jezik loči od českega, bi po Miklošiču štel jih tedaj enajst.

T. Viktorin loči reči ali jezikov slovanskih sedem (staroslavjančina ali kyrillčina, ruščina, illyrčina, slovenčina, češčina, polščina, in lusatska sorabščina), narečij bi pa imel po tem dvanaajst (vel'koruščina, rusinčina, bieloruščina; srbščina, horvatščina, slovinčina, bulharčina itd. prim. Gramm. der slovak. Spr. Pest 1860.), kolikor jih je v začetku štel Grimm, ki je Dobrovskega razdeljo hotel pomnožiti še z bulgarskim in rusinskim narečjem.

U. Trinajst jih imajo po tem tisti, kateri rusovski jezik devajo na troje, na tri glavne narečja.

T. Verh vseh teh razločujejo nekteri še polabsko, in štejejo tedaj dvakrat sedem t. j. štirinajst slovanskih narečij, menda dosti in dovolj!

VI.

U. Ktere razredbe slovanskih govorov so tedaj posebno imenitne?

T. Imenitna za nas Slovence je na priliko tista, ki jo ima prvi slovníčar naš, Adam Bohorič, v slovnici l. 1584.

U. Kaj je že Bohorič poznal vzajemnost slovansko?

T. Po naslovu in predgovoru bi se njegova slovnica smela skorej vseslovanska imenovati. V samem naslovu loči osmero slovanskih jezikov: kranjski ali slovenski, ruski ali moževitski, rusinski, poljski, pemski ali česki, lužiški, dalmatinski (serbski) in hrovaški, in petero pisav: latinsko-kranjsko, cirilsko, glagoliško, rusinsko pa rusko.

U. Ali jih v slovnici tudi kaj razlaga?

T. V posebnih zgledih kaže najprej cirilico, po tem rusinsko in rusko pisatev, na to glagolico, in naposled latinsko-kranjsko, ktero je on vredil in ktera se po njem še zdaj „Bohoričica“ imenuje. „Gospodnjo molitev“ primerja v šestelih jezikih, in v petem kazalu pravi, da je po njem sorodnost in sovornost teh šestelih ali osmerih narečij prav očitna (Tab. 5., quae Cyrillicae, Croaticae — cum quibus ut plurimum Rutenica et Moshovitica conveniunt — Boemicae, Lusaticae seu vandalicae et Carniolanae linguae collationem continet: unde horum sex vel, si vis, octo idiomatum, omnium cognatio, atque adeo eadem origo, vel oculis ipsis deprehenditur facillime).

U. Res imenitne so te opombe, ker so silo stare ternam kažejo, da je Bohorič v 16. veku poznal razne slovanske pisave.

T. Poslednji izmed Slovencev je pa pisal o tem največ tskreni Matija Majar, ki se sme zvati prvi slovenski Slovan ali slovanski Slovenec. Pisal je že l. 1848, kako izobraževati tudi v obče slovanski jezik. „Slavenski jezik, pravi, se obično deli (ne glede na staroslavensčino) na četiri narečja, namreč: česko i polsko, ilirsko i rusko; narečja se dele na podnarečja, ova opet na raznarečja. Sada pišemo u 14 do 16 književnih jezikih i jezikičih“. (Vid. Pravila §. 5.)

U. Ali ni dal v kratkem vseslovanske slovnice na svetlo?

T. Da, in sicer v Pragi l. 1863, o tisučnici slovanski. Naslov ji je: „Uzajemni pravopis slavjanski, to je: uzajemna slovnica ali mluvnica slavjanska“. Ondi kaže, da imamo Slovani štiri glavne, pa štiri manje književne jezike, ktere zove jezikiče!

U. Štiri glavne jezike pa štiri neglavne jezičke, naj bi djal!
— Kako jih je razredil?

T. Pervi so mu: I) ruski, II) horvatoserbski, III) česki, IV) poljski; drugi pa: 1) bolgarski, 2) gototanskoslovenski, 3) ugerskoslovenski, in 4) lužičkoserbski.

U. Jeli djanjska ta jezikovska razstava? Ali se vjema v nji Majar z drugimi slovanskimi jezičniki?

T. Kar vēm, slovijo izmed vseh najbolj razredbe, ki so jih o slovanskih govorih postavili Dobrovsky, Šafařík, Miklosiĉ.

VII.

T. Dobrovsky, prvi dobri slovanski jezikoslovec, je večkrat pisal o slovanskih govorih, zlasti v česki slovnici (l. 1809 in 1819) in v staroslovanski (Institut. ling. slav. dial. vet. 1822).

U. Kako jih pa imenuje?

T. Imenuje jih nareĉja (idiomata, Mundarten) ter pravi, da se po gotovih znakih (characteres, Kennzeichen) dajo vrediti v dve versti. Koj v §. 1. poslednje knjige piše: Sermo Slavenicus, rectius Slovanicus aut Slovenicus, sensu latissimo sumptus in duo genera idiomatum dispescitur: in Idioma ordinis primi (A); et in Idioma ordinis secundi (B).

U. Kteri so tisti znaki?

T. Horum idiomatum characteres sunt:

A.

1. raz: razum.
2. iz: izdati.
3. i epentheticum.

korabl'
zemlja
postavljen

4. salo, krilo,
pravilo
moliti se.

5. pešti, mošti.
pešt, mošt.
pečí, moči.
peč, moč.

6. zvézda, cvét.

7. t', (toj).

8. pepel.

B.

roz: rozum
v' (vy): v'dati

korab'
zemía, zemíe.
postaven.

- d epentheticum.

sadlo, kridlo,
pravíldo.
modlíti se.
peci, moci.
pec, moc.

gvézda, kvét.
ten.
popel.

9. ptica.
studenec.
10. desnica.

ptak.
studnica.
pravica.

U. In kako je razredil ali razverstil narečja?

T. Secundum hos characteres si dialectorum species, quarum Grammaticae prostant, examinentur, quinque earum sub *A*, aliae quinque sub *B* comprehenduntur, et quidem,

Sub *A*.

1. Russica
2. Slavica vetus.
3. Illyrica seu Serbica.
4. Croatica.
5. Slovenica s. Vindica in Carniolia, Stiria, et Carinthia.

Sub *B*.

1. Slovatica.
2. Bohemica.
3. Sorabica seu Vendica in Lusatia superiori.
4. Sorabica in Lusatia inferiori.
5. Polonica.

Differunt autem dialecti, etiam ejusdem ordinis, non solum vocabulis, sed maxime formis et flexionibus. (Institutiones ling. slav. IV. gl. Metelko, XVIII.)

T. Kaj Dobrovsky! Šafařík — ta jih je še le razdrobil ta, — porečeš.

VIII.

T. Šafařík, slavni slovanski jezikoslovec in zgodovinar je tudi pisal o mnogih prilikah o tej reči; tako p. v slovstveni povestnici (l. 1826), v slovanskih starožitnostih (l. 1837) in v slovanskem narodopisu (l. 1842).

U. Kako pa on imenuje govore slovanske, in po katerih znakih jih je razpostavil?

T. Jezik (jazyk) slovanski, pravi, ima več narečij. Loči se pa v njem dvojni govor ali dvojna mluva (čes. mluva t. j. govor, die Rede, Sprache), po nekterih znamenjih, n. pr. v *A*) salo, kadilo, moliti se; pal, kral, cvél; zemla, loven; motriti, — v *B*) pa, sadlo, kadidlo, modliti se; padl, kradl, kvétl; zemja, země, loven; patřiti itd.

U. Te znamenja se vjemajo s poprejšnjimi.

T. Slovak M. Hodža je popisal Šafaříkovo razredbo slovanskih narečij slovaški v berilu za nižje gimnazije, ktero je sestavil E. Černý, in na svitlo dala Matica slovaška. Ker je lahko umeti, lože od českega, beriva ta spis po slovaški, ali kakor Slovaki sami pravijo, po slovenski:

Šafařík vo svojem spise „Slovanský národopis v Praze 1842“ rozličuje každý jazyk, a tak osobitné slaviansky, na mlu-

vy, mluvy na reči, reči na nárečia, nárečia na podrečia, podrečia na rôznorečia. Toho je takato spôsob:

A. Mluva východno-južná:

I. Reč ruská, jej nárečia:

1. veľ'koruské,
2. maloruské,
3. beloruské.

II. Reč bulharská, jej nárečia:

1. starosloviančina (cyrilské nárečie, cirkevné, starobulharské),
2. novobulharské.

III. Reč ilyrská, jej nárečia:

1. srbské,
2. chorvátské,
3. korutansko — slovinské.

B. Mluva západná:

I. Reč leská, jej nárečia:

1. poľské, a tohoto podrečia kašubské.

II. Reč česká, jej nárečia:

1. české (a moravské),
2. uhorsko — slovenské (slovenčina).

III. Lužicko — srbská reč, jej nárečia:

1. hornolužické,
2. dolnolužické.

IV. Reč polabská, užuž vymierajúca; jej nárečie je jedno: drevianské, už temer vyhaslé.

A tak vedľa toho, jako to Šafarik vystavil, sú v Slaviančine mluvy dvé, reči sedem, nárečí štrnásť, podrečia dvé. (Vid. Slovan. Narodopis str. 5. 6. in Slovenská Čítanka. II.)

IX.

T. Miklosich, preslavni slovanski zlasti staroslovenski jezikoslovec, piše vzajemno ali primerjajočo slovnico slovanskih jezikov (Vergleichende grammatik der slavischen sprachen). Spisal je I. del (die lautlehre) že l. 1852 in III. del (die formenlehre) l. 1856; II. dela (die wortbildungslehre) pa in IV. (die wortfügungslehre) doslej še ni spravil na svetlo.

U. Kako pravi slovanskim govorom?

T. Iz naslova vidiš, da jim pravi „Sprachen“ t. j. jeziki. V predgovoru piše tudi o nárečji (dialect) slovaškem, o hrovaškem itd.

U. Po kterem pravilu jih je on razverstil?

T. Po sorodnosti ali bližnji podobnosti z nekdanjim cerkvenim pismenjim jezikom, ki ga Miklosič imenuje staroslovenščino.

U. In kako se glasi njegova razredba?

T. Posebne razredbe, kakor Dobrovsky in Šafařík, Miklosić ni postavil; razlaga jih le v sorodnosti s staroslovenščino, in nasledvajo si v glasoslovji, pa tudi v oblikoslovji njegovem po tem-le redu:

1. Staroslovenski.
2. Novoslovenski.
3. Bulgarski.
4. Serbski.
5. Maloruski.
6. Ruski ali Velikoruski.
7. Česki.
8. Poljski.
9. Gornjeserbski.
10. Dolnjeserbski.

U. To so tedaj razredbe, ktere izmed vseh najbolj slovijo. Ali so pa tudi izmed vseh najboljše? Kaj se ti zdi, kaj meniš, kako sodiš ti, stric! o teh razstavah slovanskih narečij in jezikov?

T. Soditi jih ali celó ktero obsoditi, — tega si ne upam; le nektare derz ne misli bi ti kratko razodel, ako te res mika ta reč.

X.

U. Kaj se ti zdí torej, kako je razverstil Dobrovsky slovanske narečja?

T. Da jim pravi narečja, to mi je všeč; vendar jih je po moji misli nekoliko preveč razdrobil.

U. Tudi meni ni bil kej všeč glagol „dispescitur“.

T. Da je staroslavonsko — slavica vetus — djal na drugo mesto, to se mi ne zdi prav, sej se je prej pisalo kot rusovsko. Sicer si pa v imenovanji tega narečja ni bil dosleden. Bulgarskega tedaj še ni mogel poznati, in sploh ni imel toliko pomočkov, kolikor jih imajo učenjaki lahko zdaj. — Da je na koncu prvega reda djal slovensko, in na prvem mestu drugega slovaško narečje, nekterim sicer ni prav; meni pa se to silo važno zdí. Slovenci in Slovaci, ki se sami zovejo tudi Slovence, smo med vsemi v sredi, torej po pregovoru — v zlati skledi, in sklepamo tako oba reda. To naj bi jezikoslovci sploh bolje čislali. — Da se peščica slovanskih Lužičanov tako zelo loči v govorjenji in v pisanji, tega skorej ne morem verjeti.

U. Kaj pa meniš o razstavi Šafaříkovi?

T. Preučena je, kakor je bil preučen Šafařík sam. Te stresati si ne derznem, da ne bodo moje misli prederzne. Da ima ruska reč tri narečja, premnogi pišejo; vendar se v knjigi že lepo zedinavajo. — Da mu je staroslovansščina, kateri pravi tudi cirilsko ali cerkveno narečje, starobulgarščina, o tem se hočeva še pomenkvati. — Hrovatje in Serbi so se, ni davno, zedinvali v tem, da zovejo svoj jezik hrovaško-serbski. — O besedah: reč ilirska pa leská (léh), slovínsko pa slovensko narečje, kakor tudi o razdelitvi slovanskega govora v vzhodnjejužno in zapadno versto ali vejo itd., sva se tù in tam že razgovarjala. (cf. Jezičn. III, 33. 40. 49.)

U. In kaj praviš o Miklosičevi razlagi vzajemnega jezikoslovja slovanskega? Da molčim o polabskem, kje ima narečje hrovaško, kje slovaško? Zakaj loči gornje- in dolnjeserbsko celó na dva jezika, sej po njem celo Rus velikan govori le dva?

T. Knjižna hrovaščina se od serbsščine loči po pravopisu, in razklada je nekaj v serbsščini, nekaj pa v slovenščini. Slovaško narečje sklepa s českim jezikom, ter ga z njim vred pojasnuje. I jaz mislim, da se bota gornje- in dolnjeserbski kmali stopila v en sam jezik, zlasti zdaj, kar so se jeli poprijemati enakega pravopisa latinsko-slovanskega.

U. Tega pa res ne umém, zakaj slovanske govore Miklosič imenuje jezike, sej vendar niso tako različni, da bi to imenovanje moglo obveljati.

T. I jaz sem tvojega mnenja, svest si, da si Slovani v djanji, v govorjenji nismo tako daleč, kakor se kaže to v pisanji ali v književnosti. Vendar jih imenuje sedaj jezike menda a) zato, ker se ne dajo iz nobenega doslej znanega izpeljevati kakor narečja iz svojega maternega jezika, in b) zato, ker ima zdaj vsak posebej že svoje slovstvo. Slovani doslej občnega jezika, kakor Nemci ali Talijani, še nimamo; prej ali slej ga dobimo, in tedaj padejo sedanji jeziki ter postanejo narečja; dotlej nam pa res kaže zvati jih jezike, kakor jih zove Miklosič. — Razun tega mi je v njegovi jezikoslovni razstavi jako všeč, da prvi knjižni jezik slovanski imenuje staroslovenščino, in da je prva pristna hčerka njena ravno naša slovenščina, da si mu v teh rečeh oporékajo še mnogi jezičniki slovanski.

XI.

U. Pervi književni jezik slovanski je tisti, v katerem sta v 9. veku učila in pisala ss. Ciril in Metod, v katerem so govorili in pisali nju učenci in nasledniki, v katerem so pisane najstarje cerkvene knjige slovanske, ki so se nam ohranile v starodavnih prepisih. — Kako se prav za prav imenuje?

T. Imenuje se v starih slovanskih in neslovanskih knjigah jako različno; o tem sem pisal drugej. Poglavitne imena pa sem ti povedal v doslej razkazanih razredbah slovanskih govorov. Dobrovsky p. mu pravi „slavica vetus“, Šafařík „staroslovančina, cirilsko, cerkveno ali starobulgarsko narečje“, in Miklosič mu veli „staroslovenščina ali jezik staroslovenski“.

U. Kaj mi je misliti o teh naslovih?

T. „Cirilsko“ narečje bi ga jaz ne imenoval zato, ker ga ni samo Ciril govoril in pisal, ampak tudi Metod in mnogi nasledniki.

U. Morebiti se prav zove „slovansko cerkveno“ narečje, kakor mu pravi tudi Šafařík?

T. Gledé na to mi je všeč, kar svetuje Miklosič. Pervi knjižni jezik slovanski se je pozneje po bulgarskem, serbskem, ruskem mnogotero spremenil, in ta tako spremenjeni jezik, ki je v rabi sedaj še v vzhodni cerkvi, naj se imenuje cerkveni jezik slovanski.

U. Da se staroslovanski jezik ne more zvati, si že omenil, ker bi sicer utegnil marsikdo misliti, da je oče vsem sedanjim slovanskim narečjem ali govorom. — Šafařík mu veli tudi starobulgarsko narečje; jeli to imenovanje pravo?

T. Da je prvi knjižni jezik slovanski v tesni zvezi s starobulgarskim, to je res in to se da lahko pojasniti iz njegove zgodovine. Vendar se med seboj tudi razločita. Razun tega je ime „Bulgar“ tuje, ni domače, ni slovansko.

U. Po tem takem ostane le imenovanje Miklosičevo: staroslovenščina, in prva hčerka njena je naša ali nova slovenščina. Toda v tem, si djal unkrat, mu oporekajo še mnogi učenjaki.

XII.

U. Ta tako uči, drugi drugač! Komu čem tedaj verjeti, kaj si sedaj misliti o imenu in o razmeri prvega knjižnega

jezika slovanskega? Godí se mi kakor človeku, ki gre skozi lés, pa ne vidi drevés!

T. Jasno ti bode prvo, ako se spomniš tega, kar sem ti pripovedoval v pomenkih o splošnjem ali občnem imenu našem (Jezič. III, 40.), ki se v naj starsih in naj boljših knjigah glasi Sloveni. Bili pa so Sloveni poseben rod, v 9. veku krog Donave; k njim sta prišla sv. Ciril in Metod, in njihov jezik, ki se mu je slovenski reklo, se je povzdignil tedaj v knjižni jezik, in tako je tudi njih posebno ime postalo vsem občno. Prešlo je na ves narod z nekterimi premembami n. pr. Slovan pri Cehih, Slavjan pri Rusih, Slaven pri Serbih in Hrovatih itd.; in potem se kliče tudi jezik tu slovanski, tam slavjanski ali slavenski. Pervotna oblika je tudi pravilna; torej se sedanji slovanski jezičniki že skorej sploh strinjajo v tem, da prvi naš knjižni jezik imenujejo slovenski ali slovenščino.

U. Pervotno pa pravilno imensko obliko imamo ravno Slovenci jugozahodnji pa severovzhodnji t. j. Slovenci pa Slovaci; in kaj veljá, da smo ravno mi tudi po jeziku pravi nasledniki tedanjih Slovenov.

T. Šafařík piše (Urspr. und Heimath des Glagolit. 1858) in po njem hrovaški jezikoslovec Jagić, da gledé na brizinske spominke mi Slovenci nismo neposredni potomci ali nasledniki panonskih Slovenov, kakor bi si po imenu utegnil kdo domisljevati (vid. Tisučnica slov. apost. ss. Cir. i Met.).

U. Če nismo neposredni, smo pa posredni! Po brizinskih spominkih soditi, tudi ni varno. Ime ni prazno. Česar nima naš jezik, kakor mu po Šafaříku pravi tudi Majar, gorotansko-slovenski sam, i to ima ugersko-slovenski!

T. Stanovali so tedaj Sloveni po Panonskem, Bulgarskem in Moravskem, kakor stanujemo p. sedaj Slovenci po Kranjskem, Štajarskem, Koroškem; in kakor se naš jezik ne imenuje kranjski, koroški ali štajarski, ampak slovenski, tako se mi zdi prav in primerno, da se prvi knjižni jezik ne zove panonski, bulgarski ali moravski, ampak slovenski — po narodu, ki ga je govoril.

U. Dobro, verlo dobro! Tako je prav; zdaj vsaj vem, kako mi je imenovati.

XIII.

U. Pojasni mi sedaj še razmero, v kateri je nekdanji jezik slovenski proti sedanjim slovanskim.

T. Imé Sloven se ima razlagati v dvojnem pomenu — v občnem in posebnem; tako, bi djal, se sme razločiti tudi razmera.

Posebej kaže p. Miklosiĉ itd., da je nekdanja slovenščina mati sedanji ali novi slovenščini pa bulgarščini; Sreznjevskij itd. pa terdi, da je tedanje slovensko nareĉje sicer prvo po starosti, toda le brat med brati.

U. Torej mi je bila tolikanj všeĉ primera tvoja, da je jezikov razred slovanski sam velika zadruga, v kateri živijo mnoge družine; in kakor ima vsaka zadruga svojega starosta ali starešina, tako ga imajo tudi jeziki slovanski.

T. V tem oziru se mu gotovo spodobi pridevek stari t. j. staroslovenski jezik ali staroslovenščina. Sicer imenujejo slovanske govore le-tí sploh nareĉja, in govorijo tako tudi le o staroslovenskem nareĉji. Vendar ima vsako sedanjih že svojo staro književnost, in torej je brati sim ter tje o nareĉji *starohrovaškem* in *serbskem*, o *staro-* in *novobulgarskem*, *staro-* in *novoruskem*, *ĉeskem* itd.

U. In v kateri obĉni razmeri so si med seboj?

T. Vsem sedanjim slovanskim jezikom, pravi Miklosiĉ, hrani staroslovenščina v sebi prestare oblike in gotove pravila ter se sme imenovati serce ali središĉe slovanskega jezikoslovstva. Ne le sreda, zaĉetek in sveršetek se sme zvati, pravijo Sreznjevskij, Jagić itd. V njej se vjemajo veĉ ali menj vse sedanje nareĉja, zlasti po svojih starejih oblikah; ĉim dalje se nazaj sledé, tim bliže so ji.

U. Na njo se sme opirati, po nji se ima ravnati tedaj i naša mila slovenščina, kakor veléva Jeziĉnik v svojem glasovitem pismu.

XIV.

U. Kakor so se naši uĉenostniki veĉidel že sklenili v imenovanji prvega knjižnega jezika slovanskega; tako se bodo morebiti kmali zedinili tudi v popisovanji razmere, v kateri je do sedanjih sploh in posebej do slovenskega. Razun imena je sorodnost med njima paĉ velika.

T. Te pa tisti ne čislajo, kateri nove slovenščine do dobrega ne poznajo; ko bi jo bolje poznali, bi jo mnogi tudi drugač sodili. Sicer pa mislim, da premnogi knjižniki le preveč v deblo in korenine vertajo, in da se vse premalo ozirajo na veje in mlade verbove, ki jih krepko poganja sedaj lipa slovenska.

U. Verhovi in veje so v tesni zvezi z deblom in s koreninami.

T. Res je, — pa vendar sedanji svet raji gleda na to, ktera veja bolje raste, kateri verh lepše cvete, po katerem več marljivih bučelic išče sladkega medu! I nama se je tedaj bolj ozirati na novo slovenščino ter pomenkovati, kako naj se spreminja, kako množi in olikuje.

U. O tem govori Jezičnik v svojem prej omenjenem pismu, kjer pravi, da „novoslovenščina — prava hčerka staroslovenščine — ima prava pravico do premoženja svoje matere“.

T. Kako so umeti te besede, ti je iz dosedanjih pomenkov menda jasno.

U. „Toda vsaka stara, če prav materna, se pomladiti ne more, mertva vselej poživiti ne dá“, — piše ravno ondi, in kaže, kako naj se mika in razcvita v duhu slovenskem nova slovenščina.

T. Beri, kar pôje o tej reči Znojemski v „Novicah“ l. 1856 pod naslovom :

Stara in nova slovenščina.

U. Poleg Donave so stali
Kdaj Slovenci, pritikvali
Tù se Italij prezali,
Tam se v Carjigrad stegvali.

Učeniki od zahoda
So prišli, in od izhoda,
Razjasnili um naroda
Z znanjem večnega Gospoda.

Še je ljudstvo vere vneto
Sreče bilo vredno šteto,
Da je bilo kdaj sprejeto
V njega jezik pismo sveto.

Res po tem viharjev sile
Močno deblo so zdrobile,
In med ljudom so utihnile
Stare govorice mile.

Vender deblu rast ne mine,
Terdne le so korenine;
Vcepljene so mu novine,
Da njegovo ime ne zgine.

Save, Drave so bregovi,
Kjer se mladi cep gotovi;
V mesto starih so glasovi
Zdaj prišli slovenski novi.

Lepi veji rast pustite,
Ptuje kali ji trebite,
Sočne vejice redite,
Suhih prazno ne cepite!

Ljud sedanji ni starina,
Bil je, bode le novina;
Manj je množna rodovina,
Močna je, če je edina.

XV.

U. Poleg Donave so stali kdaj Slovenci, — kdaj neki? od kod so tje prišli? kje je bila njihova prva domovina?

T. Prva domovina je bila Slovenom in tudi Sloven-
cem Azija, in v Aziji, pravijo, lepa Indija.

U. Oho! Zakaj neki ravno Indija?

T. Ker na to méri, pravijo, a) jezik ali jezikovanje, b) malikovanje, c) imenovanje (Indi — Vindi), in d) narodsko po-
pevanje! — Celó slovenska národna pesem poje:

Na svét' lepši ni dežele,

Ko dežela Indía;

Nikol zemlje ne kopajo

In tudi ne orjejo,

Pa vünder slednje leto

Po trikrat žanjejo . . .

Nikol toča ne pobije,

In nikoli dež ne gre.

Pa li vünder vsako jutro

Dosti hladne je rosé . . .

Pa tudi notri ne najdeš

Nikjer hudobniga serca;

K' se duh od telesa loči.

Gre koj v sveto nebó.

(Vid. Pesm. krajn. nar. I, 70.)

Pa je težko verjeti, da bi Slovenci najprej bili šli proti solnčnemu vzhodu, potlej pa se vernili ter podali tako de-
leč proti zahodu! Kar imajo Vindi pa Indi vzajemnega, se pač
lahko razlaga iz prvotnega stanu, v katerem so bili ljudje, do-
kler se niso razšli po svetu. Vsi Adamovi smo tudi vsi Adamovci.
Tù in tam se skorej enako razvija človekova pa tudi človeška
narava. —

U. To je res, da so Slovenci v Evropo prišli iz
Azije, — toda kdaj?

T. V tem se povestničarji ne vjemajo. Eni menijo, da
so Slovenci prišli v Evropo že v starodavnih časih, drugi
mislijo, da še le ob času splošnjega preseljevanja narodov-
skega, spet drugi pa terdijo, da jih je nekaj dospelo prej
nekaj pa tedaj. Za Germani so se pomikali v nove selišča,
in zdaj so z Romani in Germani tretji veliki narod evropski —
Slovani.

XVI.

U. Kdaj so pa Slovenci dobili svoje sedanje domovje?

T.

Od pravega tukaj

Stanuje moj ród,

Če vé kdo za druž'ga,

Naj reče, odkód?

Tako pôje Vodnik, naš prvi pesnik; in res je težko povedati, kdaj in odkod so prišli Slovenci v svoje sedanje bivališča. Tudi o Slovencih se ne vjemajo povestničarji, ker eni kažejo, da so prvotni stanovavci v teh krajih, drugi učijo, da so prišli še le v šestem stoletji, spet drugi pa terdijo, da večina prvotnih stanovavcev je bila slovanskega rodu, pozneje ob času občnega preseljevanja pa so prišli novi slovenski naselniki ter se sklenili s starimi Slovenci med Donavo in Jadro, kar je jako jako verjetno (cf. Šembera, Rački, Terstenjak, Hicinger itd.).

U. Ktera pa je bila vsaj njihova prvotna domovina v Evropi?

T. V starodavnih časih so Slovenci stanovali v severozahodni Rusiji, ob ilmerskem jezeru in o virih Dnjepra, Dvigne in Volge; v četrtem stoletji so stali poleg črnega morja in v Podonavji; s koncem petega stoletja pa so začeli siliti čez Donavo proti gerškim in ilirskim deželam. V prvi polovici šestega stoletja so se skorej vseskozi bojevali z Gerki tako, da se je tresel pred njimi Carjigrad, in da so namervali pridobiti si tedaj mogočni Solun (Tesaloniko). Da so se mnogi po gerških krajih tudi stanovitno naselili, ni dvomiti. Stegvali so se torej Slovani ne le do Carjigrada, ampak celo do Soluna (Stritter v Schlözer. Nord. Gesch.) V drugi polovici šestega stoletja so prišli pod jarm silovitih Avarov ali Obrov, ki so jih hudo stiskali in pred seboj dalje proti zahodu tiščali. V Panoniji so se Slovenci vselili že z Avari vred l. 568; po vsem Noriku, po mejah Istrije in Venecije pa so se ustanovili še le pozneje ko l. 591; prvi boj z Bavarci, ki so prebivali unstran noriških mej, so imeli l. 595, in po Istriji so razsajali z Avari in Longobardi l. 598. (prim. Hicinger. Zlati Vek. str. 13.)

U. V drugi polovici šestega stoletja torej so bili Slovenci že v svojih sedanjih stanovih, kaj ne?

T. Okoli 553. l. posedejo Slovenci, ki so med črnim in hvalinskim (kapiškim) morjem popotovali in se na Ruskem pod verhoturško višino vselili, ob času narodnega preseljevanja pa se umaknili Hunom proti črnemu morju in potem ob Donavi se pomikovali proti jugu in zapadu, dežele ob Savi, Kolpi in Dravi, to je sedanje Kranjsko, Goriško - Istrijansko, Teržaško, Hrovaško, vse Koroško in veči del Štajerskega in

dolnjega Ogerskega in veliko krajev na Laškem, v Avstriji, Solnograškem in Tirolskem (cf. Zgod. slov. naroda. sp. J. Terdina).

U. Doklej so neki segli na Laško?

T. Na jugu so Sloveni se preseljevali združeni z Germani. Tako je sledila velika truma Slovenov l. 568 iz Panonije, današnjega Ogerskega, za kraljem Longobardov Albojnom na zgornjo italijansko deželo; zmagali so z združenimi močmi carigradsko vojsko in si lepo deželo laško med seboj razdelili. Longobardi, katerih je bilo več po številu, so posedli lepši del pridobljene laške zemlje od genoveškega morja semkaj do reke Nadiže; Sloveni pa kot slabeji del, in pa še za to, da bi bližej bili bratom svojim, posedli so sedanjo benečansko deželo. Od teh Slovenov se je prihranila do današnjega dne le mala peščica okoli 40000; ti so današnji benečanski Slovenci, ki stanujejo v gorah med Vidmom in Čedadom na strani reke Dera do Režije ob bregih reke Nadiže in na desni strani Soče. Drugi pa, ki so se bili razširili po lepi Furlaniji, ti so se vsi pofurlanili. Na te so se opirali drugi Slovenci, ki so bivali v sedanjem Primorskem, na Koroškem in v sosednjih krajih Tirola, na Kranjskem, celem Štajerskem, na obeh straneh Donave v sedanji nadvojvodini avstrijski in na zahodnjem Ogerskem. (vid. dr. Tonkli v Nov. 1863.)

XVII.

U. Iz tega, kar si mi doslej popisal, mi je razvidno, kdaj so stali Slovenci poleg Donave, kako so se tu pritikvali Italiji, tam pa stegvali v Carjigrad in celó v Solun. Bili so tedaj silo množni, ker so se raztezali po tolikem prostoru. — Preden so sprejeli kersčanstvo, so bili poganí ali malikovavci. Ali mi češ vsaj nekoliko povedati o njihovem malikovavstvu?

T. Res je, da se na nekdanje malikovavstvo velikrat ozirajo naši pisatelji, zlasti pesniki, govorniki in sploh umetniki; ali vendar je težko kaj gotovega povedati o njem. Kakor občnega ali vzajemnega jezika, tako tudi vzajemnega basnoslovstva Slovani doslej še nimamo. Skorej bi djal, da tako, kakor se ločijo slovanski rodovi in govori, se ločijo tudi njihove verstva, ker vsak rod ima kaj svojega.

U. Kako je bilo sploh njih poganstvo? Ali si je res podobno basnoslovstvo slovansko pa indijansko?

T. Duša človeška je sama na sebi kristjana (anima humana naturaliter christiana), je djala nekdanj sloveč pisatelj; to bi se smelo reči tudi o basnoslovstvu slovanskem. Njihovo malikovavstvo ima nekaj kersčanskega v sebi (Helmold), in ruski Slovani so malikovavci, toda nimajo ne gerskega kersčanstva ne brezbožnega poganstva (Focij). („Die slavische Mythologie ist ein eigenthümlich entwickelter Theismus, welcher zwar Gott als den höchsten und alleinigen Urheber alles Daseins anerkannte, nebenbei auch der Natur eine untergeordnete Verehrung erwies“. cf. Stan. Zaránski.)

U. Berž ko ne so ohranili Slovani marsikaj iz prvotnega razodenja, kakor tudi drugi pogani?

T. Prosti um že pravi človeku, da Bog, Gospod vsega sveta, more le eden biti. Te misli so bili tudi Slovani, da mora biti mogočno bistvo, kateremu so podložne vse stvari. Toda lastnosti in volje njegove po svoji otemneli pameti niso spoznali, in imenovali so tega malika verhovca razno razni rodovi slovanski.

U. Bral sem časi o indijanskih in sicer jutrovskih narodih, da so verhnjemu bogu rekli Parabrama, iz katerega je izhajal neki Trimurti: Brama, Višnu in Živa. Ali ni to slovanski Prabog in naš Triglav, ki gospoduje po nebu, na zemlji in pod zemljo?

T. Različno so klicali prvega malika ali verhovnika; eni so mu djali Svarog (Jireček, K. J. Erben), eni Svetovid ali Swiatovid (universum intuens, Helmold), eni Jesse (Dlugosz, cf. madj. Isten, ali Jassen, vid. Guagnini). Českim pa ruskim Slovenom je bil verhovec Perun (Perkun, Parom pri Slovaci, indj. Brama, cf. Prokop.); zelo so čestili tudi Rade-gosta, in druge bogove in boginje.

U. Bral sem tudi, da so imeli dobre in hude malike, kakor jutrovci svojega Ormuzda in Ahrimana.

T. Mislili so si Slovani svoje malike dobre in hude, ki so jih zvali po tem bele pa črne. Unim na čelu je bil Belibog ali Belin, začetnik vsega dobrega, tem pa Černi bog ali Cert, začetnik vsega zlega ali hudega. — Nekaj spominkov in starega basnoslovja slovenskega se je ohranilo še tu

in tam po Slovenskem, zlasti v pravljicah in pripovedkah, v narodnih pesmih, v starih šegah, v mnogih lastnih imenih in primkih itd.

T. To kaže tedaj pridno nabirati in pripravljati tako učenjakom gradiva za doveršeno basnoslovje slovansko.

U. Naj več sta v tem oziru storila naš Davorin, pa naš Kračman, in ne bilo bi napak, ako bi dala skupaj na svetlo staro basnoslovstvo slovansko ali vsaj slovensko!

XVIII.

T. Pervo in pravo slovstvo so dobili Sloveni po kerščanstvu, in o tem pôje Znojemski v drugem razstavku, kjer pravi, da so slovenskemu narodu um razjasnili učeniški, ki so prišli od zahoda in od izhoda. To velja o Slovenih, ki so stali poleg Donave od sinjega (jadranskega) pa do črnega morja.

U. Silo imenitno je tedaj tudi za slovstvo vprašanje, kdaj in kako so se pokristjanili Sloveni ali posebej Slovenci.

T. Prihajali so k našim prednikom bogovestniki od treh strani: 1) od juga, iz Rima čez Akvilejo, Salono in Sirmijo, 2) od zahoda, zlasti iz Solnograda, in 3) od vzhoda, iz Carigrada.

U. Kdaj se je to godilo?

T. Ako so bili Slovenci prvotni stanovniki po teh krajih, so sprejeli kerščanstvo zgodaj, že v sredi prvega stoletja, krog l. 63, po ss. Hermagoru in Fortunatu posebno. V hvalni spomin sta onadva še zdaj zavetnika ljubljanske vladikovine, in je bila pred nekaj leti v Celovcu ustanovljena družba sv. Mohorja v ta namen, da bi prava duhovna olika širila se po nji med národom slovenskim.

U. Kakor se družba sv. Mohorja lepo širi in množi med nami, tako bi bilo želéti, da bi se oponovil in povzdignil tudi spomin teh blagih dveh zavetnikov med Slovenci!

T. Ako so pa prišli Slovenci še le v 6. stoletji, so ti novi naselniki kmali po svojem prihodu se seznanili s pravo vero in kerščansko cerkvijo. Prihajali so k njim verski poslanci v naslednjih stoletjih nekaj od laške nekaj od bavarske strani; frankovski in nemški učeniški so si mnogo prizadévali,

da bi zginilo med njimi neverstvo in malikovavstvo ter vstanovilo se kerščanstvo. Sredi devetega stoletja se je to med Slovenci ob Savi, Dravi in Donavi sploh doseglo. — Ker pa laški in nemški poslanci večidel niso umeli slovenskega jezika, so želeli Slovenci taci učencikov, kateri bi znali slovenski ter jim po domače razlagali svete resnice. In glej, po višjem sklepu prideta l. 863 blagovestnika, ss. Ciril in Metod, solunska brata iz Carigrada, ki sta najprej učila bulgarske, potem panonske in moravske Slovence, in kolikor toliko so pridobili po njih tudi noriški ali karantanski Slovenci. In

Bili so radostni Slovani,
Zaslišavši presladki glas:
Beseda materna naznani
Nebeških čudežev jim kras.

XIX.

T. Poleg Donave — malo da ne od virja pa do ustja njenega — so stali nekđaj Slovenci, se vé z različnimi imeni: Na zahodu so bili noriški pa karantanski, v sredi panonski, zgorej moravski, spodej ilirski, na vzhodu pa bulgarski.

U. Kako so neki govorili?

T. Imeli so sicer enake običaje, enako govorico, da si nekatere narečja. Smelo bi se zlasti ločiti noriško, panonsko in bulgarsko narečje.

U. Kakor ločimo v novoslovenščini koroško, kranjsko pa štajarsko?

T. In kakor se je tu kranjsko narečje povzdignilo v knjižni jezik; tako se je tam panonsko-slovensko po Cirilu in Metodu, po katerih je došlo Slovanom vzajemno slovstvo.

U. Kerščanstvo so dobivali Slovenci že prej po latinskih ali laških blagovestnikih; ali so dobili s kerščanstvom po njih tudi svoje prvo slovstvo?

T. Kolikor se doslej vé, nam prvi — z laške strani — niso dali nobenega pismenega spominka, vsaj v novoslovenščini ne. More biti, da so spisali kaj v glagolici, kar pa ni gotovo. Da jih je težko stalo, verske resnice razlagati Slovincem, si lahko mislimo. Z latinsko službo božjo so razširjali tod latinsko besedo, ktere je tedaj polna naša cerkvena slovenščina.

U. Kaj pa so nam dali bogovestniki z druge — z nemške strani?

T. Cerkveni jezik so mnogotero spremenili, da imamo v njem še zdaj skoraj brez števila latinskih besedi v nemški obliki in navadi. Sicer so pa nam Slovencem dali res prvo slovstvo s karantanskimi ali brizinskimi spominki, o katerih hočeva poznej nekoliko spregovoriti.

U. Jaz sem že mislil, da imamo od unod le tiste preklicane fronke pa tisto neslano nemškutarijo!! — Pravi blagovestniki pa so bili Slovenom vendar le tisti učenci, ki so prišli od vzhoda — z gerške strani ter so s slovensko službo božjo razširjali slovensko besedo in vstanovili staroslovensko književnost.

T. Res je, da so poprijemali se Slovenci na zapadu laške in nemške, na jutru pa gerške omike; vendar je tudi res, da so tu in tam verski poslanci mnogo si prizadevali, da so razjasnili jim um z znanjem večnega Gospoda.

XX.

U. Bilo je slovensko ljudstvo vere vneto, kakor pravi Znojemski.

T. Bere se, da so se terdo deržali poganski Slovenci svojih malikov in njih čiščenja; ali ravno tako resno so se poprijeli potem prave sv. vere ter se je deržijo terdo Slovenci še zdaj.

U. Jeli kdo naših popisal, kdaj in kako so se pokristjanili Slovenci?

T. Godilo se je to od šestega do devetega stoletja. Kaže nam cerkvena zgodovina; vendar popisuje se tudi v narodnih pesmih, v starih pripovedkah in pravljičah, kaže v nekterih starih šegah in navadah. — Posebej je popisal boj med poganstvom in kerščanstvom v naših krajih Valvazor, Presern (vid. Kerst pri Savici) itd.

U. »Valjhun, sin Kajtimara, boj kervavi
Že dolgo bije za keršansko vero ...«

Čertomir pa bojuje se

»Za vero staršev, lepo Bog'njo Živo,
Za Čerte, za Bogóve nad oblaki.«

T. Kakor na jugu, se je godilo Slovanom tedaj tudi na severji, in bere se n. pr. o českih v Kraljedvorskem rokopisu:

Lej in pride ptujec siloma v deželo,
 V ptujem glasu jim zapoveduje,
 In kar šega je na ptujem,
 Od jutra na večer,
 To počet' je tukaj, detetom, ženam;
 Družo nam je eno le iméti
 Po vsej poti z Vesne do Morane itd.

(vid. Zabož, Slavoj, Ljudek.)

U. Po tem takem je lahko razumeti, da so radostni sprejeli in veseli poslušali poslance, kateri so v njihovem jeziku jim razlagali verske nauke in obhajali službo božjo. Domača beseda je storila, da je bilo slovensko ljudstvo vneto za sveto vero. Godilo se je to v devetem stoletji, in tedaj so bili Sloveni tolikanj srečni, da se je ustanovilo jim slovstvo in je v njihov jezik bilo sprejeto celó sveto pismo.

T. Deveto stoletje je bilo slovansko; kakor bode, ako Bog da in sreča junaška, tudi devetnajsto!

XXI.

U. Jeli res tolika sreča, da je koj sveto pismo bilo sprejeto v slovenski jezik?

T. Prašaš! Mar ni sveto pismo prvo in božje pismo, na katero se opirajo vse druge človeške pisanja? „Deus primus et Adami et post etiam Mosis vocalis (si tamen sic dicere licet) Magister et Grammaticus extitit“ — piše naš Adam Bohorič.

U. Da so bili bogovéstniki v starem in novem zavétu prvi vestniki, prvi govorniki in knjižniki, to vém; vendar očitajo nam, da se vseskozi oziramo na sveto pismo in cerkvene ali svete knjige!

T. In to se tebi kadi?! Ali ne veš, da so celó pogani imeli pregovor: „A Jove principium“, kar se reče po slovenski:

Z Bogom začni vsako delo,
 Da bo dober tek imelo.

U. Slovenec tudi pravi:

Z Bogom začni, z Bogom tudi končaj,
 Srečno boš živel, in prišel v večni raj.

T. Kar je, se vé, še boljše. — Z Bogom se je začelo naše slovstvo, katero je cerkev osnovala, vodila in pospeševala. Prav iz tega vzroka in v ta namen je sestavil sv. Ciril

slovensko pisavo, da bi se prava sv. vera vterdila med Sloveni. Kaj čuda, da so perve slovenske knjige bile svete knjige, in da je v tem duhu napredovalo slovensko slovstvo?

U. In cerkev sama je vodila naše slovstvo?

T. Ne le vodila, tudi branila ga je. Bili so že tedaj nekteri, ki so grajali slovenske knjige, češ, da se ne spodobi nobenemu drugemu narodu imeti bukev svojih razun Hebrejev, Gerkov in Latinov, po Pilatovem pisanji, ktero je napisal na križu Gospodnjem. Ali rimski papež, to slišati, posvari té, ki zabavljajo čez knjige slovenske, rekši, naj se spolni slovo sv. pisma, da hvalijo Boga vsi jeziki, in da razglasujejo veličija Božje (*magnalia Dei*) z različnimi jeziki, kakor jim da sv. Duh govoriti. Ako kdo graja slovensko knjigo, da bode odločen od cerkve, dokler se spravi ali poboljša; to namreč so volci, a ne ovce, ktere je treba po sadu poznati, da se jih varujemo. (cf. Nestor XX.)

U. Koliko tacih volkov bi se zadnje leta in celó dan danes moglo ločiti iz cerkve, ko bi ta Nestorjeva veljala! — Sreča je bila to zlasti za ljudstvo, kakor piše Znojemski.

T. Za ves narod, se sme reči, ker prav po tej poti, bi djal, je dobil slovenski národ svojo dobro нравno postavu. Povsod kaže slovanski rod nekaj posebno pobožnega, ktero ga vodi v vsem njegovem djanji. In tega naj bi pisatelji njegovi nikar nikjer in nikdar ne prezirali. Tako se je potrebito med Sloveni staro poganstvo in se vkoreninilo novo kersćanstvo. Po njem se je vstanovilo naše slovstvo in razširjati jela prava olika, in po njem se nam je doslej ohranila narodnost slovanska (vid. Bilý Cyrill a Method st. 78 — 82).

U. Po tem takem je to sreča za vse, tudi za jezičnike?

T. In še kolika? Kaj bi bilo naše staro slovstvo brez sv. pisma in brez cerkvenih knjig? Koliko bi vedili brez njih o slovenskem jeziku v devetem, desetem stoletji itd.? To spozná tudi preučeni Šafařík, da ravno po svetem pismu se je pričelo v zajemno jezikoslovje. Kaj bi bila, pravi, povestnica našega slovanskega jezika, kaj bi bilo naše globše in izvirniše jezikoslovstvo brez stare slovenske prestave svetih pisem in poglavitnih knjig bogoslužbinih od Cirila in Metoda in brez postav sv. Očakov od družih učenih mož, učencev in njih neposrednjih nastopnikov? — Te knjige iz IX. in X. stoletja so neusahljiv

studenec za slovanskega jezikoslovca, kateri se prav in popolnoma soznaniti hoče z lastnijo svojega maternega jezika. (Šaf. čes. Mus. 1848. I.)

XXII.

U. Da bi Slovani bili tako stari in celo po svojem slovstvu tako slavni, tega premnogi še zdaj ne spoznajo.

T. Zgodovinsko je gotovo, da so se krog l. 500 razprostirali Slovani od sinjega do bledega morja, zlasti ob Labi. Za Karla vélikega pa so se prikazali peteri slovanski rodovi na zgodovinskem pozorišču: karantanski, hrovaški, moravski, česki in polabski.

U. In vsi ti so imeli z njim dosti opraviti, kaj ne?

T. Opraviti so imeli Slovani na zapadu s Franki in potem sosebno z Nemci.

U. Kako so živeli tedaj še Slovani?

T. Živeli so nekdam slovanski rodovi prosto in vladali se svobodno. Imeli so svoje kneze, vladike in vojvode. Posamne deržine so se polagoma razširile v deržave. Perva taka deržava, ktere spominja povestnica, je bila na zahodu československa (Samo l. 623 — 658). Na jugu ste se bile zgodaj vstanovile hrovaška pa serbska (med l. 620 — 640), in še tisto stoletje se na spodnji Donavi naselijo (l. 678) tuji Bulgari, kateri se poslovenijo in s Slovenci vred zaslovijo v devetem stoletji.

U. Djal si prej, da je deveto stoletje bilo slovanško; zakaj in kako moreš to reči?

T. Ker so se takrat vstanovile mnoge slovanske deržave in deržavice, ki so rasti jele po kersčanstvu in domačem slovstvu tako, da prej in poznej dolgo ni bilo tolike vzajemne delavnosti med Sloveni, kakor ravno v devetem veku. Tedaj na priliko so se prosteje jeli gibati Slovenci in bližnji Hrovatje (Ljudevit, Zdeslav), vsi že kristijani. Moravske Slovane je vladal Mojmir (do l. 846), kateri je prvi osnoval si svobodno slovansko deržavo, ktero je vterdil sinovec njegov Rastislav (ali Rastie, do l. 870), prav povzdignil pa jo je Rastislavov sinovec ali stričnik Svatopluk (ali Svatopolk, do l. 894). Rastislav je povabil k sebi na Velehrad solunska blagovestnika Cirila in Metoda, ktera sta že prej pridobila bulgarskega kneza Bogorisa (Boris, l. 861) za sv.

vero, in na Velehradu se je bil dal poznej kerstiti tudi česki vojvoda Bořivoj (871). Poljsko deržavo si je postavil (l. 860) Ziemovit, sin Piastov, in rusko na vzhodu Rurik (l. 862). S Českega in iz Moravije je prišlo kerščanstvo na Poljsko (l. 966) pod Mečislavom, na Rusko pa iz Bulgarske s pisavo vred pod Vladimirom (l. 988).

U. To se je zgodilo sicer nekoliko pozneje, ali z ozirom na tiste Slované, ki so bivali v deželah našega sedanjega cesarstva, se sme deveto stoletje imenovati slovansko.

T. Pač res! Velika Moravija je bila tedaj središče slovanske vzajemnosti. Poleg Donave so stali Slovenci, in tu je krepko poganjalo že močno deblo, iz katerega bi se bila v kratkem razrasla mogočna lipa slovanska, ko bi je viharjev sile ne bile zdrobile!

XXIII.

U. Kake in ktere so pa bile viharjev sile, ki so že močno deblo slovanske lipe razdrobile?

T. Bile so 1) notranje pa 2) vnanje, in oboje ali a) deržavne, ali b) cerkvene, ali c) književne. Govoriti nama je o poslednjih. Ker se vendar književne snujejo in spreminjajo po prvih dveh, bodi nama tudi o téh besedica!

U. Velika Moravija, si djal, je bila tedaj središče slovanske vzajemnosti.

T. Lahko bi bila tudi ostala, ko bi se sama hudo hudo ne bila pregrešila!

U. Kako to?

T. Mojmira je odstavil Nemec, toda — Rastislava je Nemcem izdal Svatopluk sam. Sédel je tako na stričev prestol, ali v hvali in pokorščini do Nemcev. Pozneje se je sicer oprostil, deržavo svojo razširil in povzdignil; kar so vladali prej vsi trije: Rastislav, Svatopluk in Kocelj, je dobil sam v svojo oblast. Bil je tedaj za Karlom velikim na zahodu skorej prvi veljak. Slovel je krog in krog; krotil Nemce in Madjare, dokler je bil živ; deržava njegova vendar blagoslova ni imela.

U. To je menda sam čutil, ker je zbral svoje tri sinove pred smertjo krog sebe ter jih opominjal k edinosti in ljubezni. Rekel si je prinesiti veliko šib. V butaro zvezane je velel svo-

jim sinovom zaporedoma jih prelomiti, ali nobeden jih ni mogel; posamesne pa so potem lahko podrobili. Vsaj tako se bere in kaže v raznih slikah.

T. Ko bi tudi Svatopluk tega res storil ne bil, je vendar pomenljivo zanj in za njegove sinove. Imel je dva, ali kakor nekteri terdijo, tri sinove. Reklo se jim je Mojmir, Svatopluk in Svatoboj (ali Svatobog). In kakor je oče izdal bil strica, tako sta brata popustila Mojmira. Od vsih strani pritiskajo nanj sovražniki. Mojmir se hrabro bori, toda v bitvi pri Požunu — l. 907 — izgine iz zgodovine. Moravska je padla. Kjer so bivali prej Slovani, tam se vselijo Madjari tedaj še pogani, v vseh rečeh tolikanj podobni nekdanjim Hunom in O-brom ali Avarom!

U. Žalostna jim majka!

T. „Ráz ten, piše Šafařík, uhodil do srdce Slovanstva. Dřevní obyvatelstvo, co ho smrti neb poroby zbylo, rozutikalo se do Tater, Bulhar, Chorvat a jinam; na zemi pak potem a krvi Slovanů vzdělané, duhem sv. Konstantína a Methoda osvícené, zarazila uralská surovost mocný svůj trůn. Z rozbitin veliké Moravy kořistili, mimo Mad'ary, i Němci, Čechové a Poláci.“ (Slov. starožitn. §. 41, 5.)

XXIV.

U. Iz razvalin vélike Moravije so mimo Madjarov in Nemcev tudi pridobili si Čehi in Poljaki?

T. Madjare je najprej na spodnjo Donavo poklical cesar Leon VI. na pomoč zoper Bulgare, Arnulf pa l. 892 zoper Svatopluka. Knez bulgarski Simeon jih je pognal z dolnjega v gornje Podonavje in v Potisje. Ker jim je ondi pretesno, posedejo kmali spodnjo Panonijo, in vstanovili so se na poder-tinah Moravske v sredi Slovanov. Mnogo so dali opraviť i Nemcem; ali do živega tepeni l. 955 se umaknejo v svoje meje, si osnujejo svojo lastno deržavo, v kateri gospodarijo še zdaj. — Nemci so si pridobili v slovanskih deželah nekaj že prej, nekaj posebno zdaj, kar so bili vgnali Madjare. Nemčarili so ob mejah na vse strani, in kakor so nekđaj šli od jutra proti večeru pred Slovani, tako silijo sedaj — obrnivši se — od večera na jutro med Slovane nazaj. Manjši rodove ob mejah so si več ali menj po svoje obdelali. Tako polabske Slované, lu-

žiške Serbe, noriške, karantanske in panonske Slovence, nekoliko tudi česke in moravske Slovane itd.

U. Kako se je godilo Čehom?

T. I Čehi so pridobili nekaj moravske države; postavili so si svojo, in v vednih borbah ohranili jo tako, da je na pri-liko za Otakarja II. Česka v 13. veku cvetla in rasla, po tem v 14. in 15. jako slovela, do l. 1620. V preteklem stoletji si je spet opomogla in še sedaj kipí na kviško, svesta si svoje nek-danje slave.

U. Kako so napredovali Poljaki?

T. Tudi Poljska (ali Poljša) se je nekoliko okoristila iz moravskih razvalin; močno se je povzdignila pod Boleslavom Hrabrim; rasla in cvetla je, kakor Česka, v 14. — 16. stoletji, in (l. 1622) padla, kakor Česka, ter razpadla (l. 1792 itd.).

U. Kakó so moževali Rusi, in káko osodo je imela Ruska?

T. Vravnal je bil Rusko nekaj Vladimir, nekaj Jaroslav (do 1054); lepo se je množila in krepila, kar prihrumijo divji Mongoli ali Tartari in celih dve sto let vzdihuje pod njihovim gospostvom (1238 — 1480); reši jo Ivan véliki, preosnuje in vterdi pa Peter véliki (1689 — 1725).

U. Obrala sva na kratko slovanske države ob severji; kako so se ravnali Slovani ob jugu?

T. Za Moravsko je vstala Bulgarska, in da si je mnogo terpela zgorej od Madjarov, spodej od Gerkov, in na strani tudi s Serbi; je vendar cvela za Simeona do 927 in celo do 1018. Otela se je Gerkom spet l. 1186 in pomagala si do 1372, kadar so jo vklenili Turki, ki je še doslej niso razklenili iz svojega jarma.

U. Pa Serbska in Hrovaška?

T. Serbska je terpela z Bulgarsko, gibala se zdaj bolj zdaj menj, rasla in cvetla; ali padla — je na Kosovem polji l. 1389 in Turkom v oblast. Sedanje stoletje se je jela dvigati in to leto (1867) se je Beligrad znebil poslednjega Turka. — Z obema pa je terpela Hrovaška. Imela je zgodej lastne žu-pane in kralje, borila se s Franki in z Gerki, s Turki, pa z Madjari, s kterimi se pogaja še sedaj!

U. In Slovenska?

T. Borili so se Slovani med seboj, borili so se z vragi svojimi, za Huni z Obri ali Avari, s Franki, z Nemci, Madjari

in Vlahi, severci posebej s Tartari ali Mongoli, jugovci s Turki ali Mahomedani: borila se je Slovenska skorej z vsemi. Ako hočeš slišati njeno zgodovino, dvigni se s pesnikom na visavo in čuj, kar poje na planini, gledaje na dom,

Kjer stanuje in slovi
Miroljubni rod slovenski,
Skor bi djal, kar svet stoji.

Karkoli vidi, vse ga z veseljem navdaja. Ozre se pa tudi v preteklost, in pri spominu na osodo svojega naroda in svoje domovine — poje :

Al' — ko misliti začnem,
Koliko kervi prelite
Bilo je po teh stranéh,
Se mi serce v persih trese,
Vtrinja solza mi v očéh.

Tam, kot plaz z višine sterme,
Kedar topli jug pihljá,
Dere bojevalni Rimljan
Sem skoz gozde prek gorá;
Zmaga, kar se v bran mu stavi
In prededov naših svet
Je odslej stan trum njegovih
Sedemkrat stotero let.

Rim omaga, vrenje neha,
Save breg pokrije noč.
Ptujec vrine se v deželo,
Se košati v nji na moč:
Zida grade po pečinah,
In strahuje od ondod,
Kakor sokol drobne ptice,
Po kotéh ostali rod.

Zdaj preplava tiho Kolpo
Divjih Turkov grozni roj,
Se zažene nad Slovence,
Jih posili v strašen boj;
Ropa po kmetéh in tergih,
Pali sela in vasi,
Ino vleče trope vjetih
V ječo britke sužnosti.

Tu, kot se vali neurnik
Ploh kipeč za terdni jez,
Ga preterga in zalije
Nizko polje čez in čez:
Vró osvete željne ljudstva
Od izhoda, severja
Proti jugu in zapadu
Tje prek gor nad Rimljana.

Kolpa tri sto let kervava
Včisti se polagoma;
Ali kmalo stresa sila
Novih bojov naše tla.
Kakor bljuje morje ljuto
Val za valom na bregó,
Se dervijo od zahoda
Lés sovražnih čet versté.

Boj končan je, mir kraljuje;
Jasne zopet so oči,
In po sercu joka trudnem
Mi veseli glas doní:
Zvest Bogu in domu bil je,
In bo vedno Slave sin,
Dokler solnce bo zlatilo
Verhe plešastih planin.

(Fr. Svetličič.)

XXV.

Zvest Bogu in domu bil je,
In bo vedno Slave sin . . .

T. Da bi res bilo! — sem vzdihnil iz dna svojega serca pri teh pesnikovih besedah, ker vse drugačno bi bilo potem naše slovstvo. Toda še o Slovenije sinu se to reči ne more, nikar že o sinu Slave.

U. Da dómu ni bil vedno zvést Slave sin, to vem; mar tudi Bogu ne?

T. I tudi ne. Verskih ali cerkvenih viharjev sile so bile še žalostniše mimo državnih.

U. Govorila sva prej o državnih notranjih in vnanjih; pomeniva se zdaj o cerkvnih.

T. Ko so prispeli Slovani v svoje sedanje domovje, so bili še terdi pogani. Sprejela jih je kerščanska cerkev. Prizadevali so si v ta namen mnogo gerški, laški, nemški verski učitelji. Bil je tedaj prvi boj med kerščanstvom in poganstvom. — In kedar so bili Sloveni že kristjani, so prihruli med nje poganski Madjari ter so za nekaj časa poterli kerščanstvo, dokler se niso sami spreobrnili.

U. Vstanovila sta bila kerščanstvo med Sloveni sv. Ciril in Metod.

T. Radostni so poslušali Sloveni v svojem jeziku verske nauke, in kazalo je, da bode seme, ktero sta sveta blagovestnika sejala, njih srcé se prijelo ter rodilo obilno sadú; ali — „sovražin človek, zavidljiv tako bogati setvi, zaseje ljuljke vanjo“. (Verumtamen tam copiosae frugis invidens inimicus homo interseruit zizania. Propr. dioec. Labac.)

U. In kdo je bil tisti sovražni človek?

T. Cerkvena povestnica kaže, da so nemški duhovski vladniki razširjali ondod kerščanstvo ter imeli med Sloveni svoje poslance, ki pa njihovega jezika niso znali. Ko tedaj solunska brata jameta učiti po slovenski in po slovanski obhajata službo božjo, se ju Slovenci koj poprimejo ter popustijo nemške učitelje, kateri vernivši se domú vse potožijo svojim višjim pastirjem. Le-tí tožijo v Rimu, češ, da jim kratita njihove pravice in da slovanski ne učita morebiti prave vere. Toda v Rimu se popolnoma opravičita, in papež rad poterdi Metoda ter mu da posebne oblasti vkljub nemškim tožnikom.

U. Jeli mogoče? Kako je to, da so v Rimu milostno sprejeli slovenska učenika in da so po smerti Cirilovi podpirali Metoda zoper Nemce?

T. Nekaj za to, ker sta učila a) pravo sv. vero in so upali tako b) Slovence ovarovati Focijeve razkolnije, nekaj pa ker so jim bili c) nemški škofje — sami nekteri deželski in vojaški vladarji — premogočni in preposvetni. — Skušali so sicer še drugič in tretjič počerniti Metoda, ali — nič niso opravili. Mógli so tedaj mirovati, dokler je živel Metod.

XXVI.

T. Po smrti Metodovi pa, ker z duhovsko močjo in rimsko oblastjo niso smeli, so z vojaško silo njune učence pregnali čez Donavo v Bulgarijo itd. — Slovenska liturgija je tod sicer jenjala, ali tudi večina Slovanov je bila zapletena v razkolnijo, ki je tedaj nastala v Carigradu in se razširila poznej po vzhodnji Evropi.

U. Ali je pa to res?

T. Res je, da sta sv. Ciril in Metod na Moravskem katoliški cerkvi vrata odperla proti jutru ali vzhodu, in derznemo se terditi, da brez žalostne osode, ktera je zadela bila slovanska blagovestnika in njune učence in potem moravsko državo samo, bi toliko in toliko vzhodnjih Slovanov ne bilo palo v nesrečno razkolništvo (cf. Kopitar, Ginzl, Bílý, Štěpan i. t. d.)!

U. Kako in kdaj je pa razkolnija Slovane dobila v svojo pest?

T. Očitno sprožil jo je Focij († 891), doveršil pa Cerularij l. 1054 v Carigradu. To je gerška razkolnija. Slovanska pa je nastala poznej; po Rusovskem, bi djal, v 12. stoletji (Nicefor † 1121), in prav carska cerkev je ruska še le od l. 1720 (Peter I.), rimski še vedno gorka! — Po jugu so zgodaj motile Slovane nekatere krivoverske stranke (Bogomili itd.), in Bulgari, Serbi, celo Hrovatje so bili zdaj pod Rim zdaj pod Carigrad. Poslednji so večidel katoličani, tudi unih nekteri z latinsko nekteri s slovensko liturgijo ali službo božjo.

U. Rusje imajo sploh slovensko liturgijo, kaj ne?

T. Sprejeli so kerščanstvo s slovensko liturgijo tedaj še brez gerških zmotnjav, in upati smemo, da so bili dolgo in so mnogi še sedaj po nji v zvezi s pravo cerkvijo in da vsaj pri nekterih utegne ona biti spet most, po katerem se snidejo bratje po duhu in rodu — tudi v veri.

U. Bral sem že časi, da sta sv. Ciril in Metod v čisljih tu in tam, pri vzhodnjih kakor pri zahodnjih Slovanih.

T. Res je to. Kakor sta bila že na zemlji blagovestnika slovanskim rodovom sploh, tako sta nam gotovo tudi zdaj zavetnika pri Bogu, ter neprenehoma prosita, da bi pala nesrečna stena, ktera loči Slovane v pravi veri in sveti cerkvi. — In kakor se lepo razvija nam v prid Mohorjeva družba,

tako naj raste in dela Slovanom v blagor med nami bratovščina sv. Cirila in Metoda, ktero je l. 152 vstanovil Slomšek, Slovencem drugi Metod!

XXVII.

T. L. 1453 so dobili Turki Carigrad, dobili so si pa tudi že prej in poznej mnogo Slovanov, in dokaj se jih je celo poturčilo.

U. V hudem spominu so še zdaj pri nas Slovencih; kako so mogli stiskati še le vzhodnje Slovane, zlasti ob jugu!

T. Samo po Slovenskem so silovito gospodarili skorej 200 let (1418 — 1596), in v Carigradu životarijo še dan danes. — Razun Turkov je med Slovani, zlasti med českimi in poljskimi, tudi precej Judov.

U. Mar so med zahodnjimi Slovani razgrajali tudi kaki verski viharji?

T. Pa še kaki! Kar je spodej Focij, to je zgorej sprožil Hus († 1415). Umerl je na germadi, kakor bogomilski Bazilij. Gerki v tej reči Latinom nimajo nič očitati. V lepi česki besedi je sejal Hus krivoversko seme med českim narodom in Hus je kriv, da je vdanost do Rima v mnogih sercih zaspala in da spáva v premnožih še sedaj!

U. Posnemal je tedaj sv. Cirila in Metoda le v narodnosti, ne pa v pravovernosti in sinovski vdanosti do Rima in poglavarja vesoljne cerkve.

T. Naslednik mu je bil med Nemci, in — žalostna nam majka! tudi med Slovani Luter († 1546), kteremu se ni zastonj reklo Davorin! Kod in kako naglo in kako silno se je razširjalo njegovo in njegovih tovaršev verstvo, je sploh znano; sej ima celo na Slovenskem svojo dobo (1530 — 1598). In koliko se šteje husovih Lutrovcev in lutrovih Husovcev med severnimi Serbi (Lužičani), Čehi, posebno med Slovaki! Razširjali so nekdanj neprijazno od zapada proti vzhodu sv. vero, sedaj pa razširjajo neko olikano svobodo in svobodno oliko, svobodno, zdi se mi, prave vere!

U. Toda z brezversko oliko slovanskim narodom oljke miru in sprave dali ne bodo.

T. Dokler pa te ni, se prava edinost, in srečna vzajemnost doseči ne more. Za Cirila in Metoda je vzraslo Slove-
nom močno deblo vesele vzajemnosti, ker so se strinjali v veri,*
v besedi in v pisanji. Berž pa, ko je zginil med njimi
Salem (mir), se jim je prikazal Babel (zmešnjava). —

In med ljudom so utihnile
Stare govorice mile.

XXVIII.

T. Da so mile govorice staroslovenske, kakor
nam jih kažejo prvi pismeni spominki, doma med ljudstvom
tako naglo utihnile, k temu so pripomogle razne viharne
sile, zlasti a) l. 886, ko so po Metodovi smrti umakniti se
mogli njegovi učenci, b) l. 892, ko so vsedli se med Slovene
siloviti Madjari, in c) l. 907, kedar je padla bila Moravska in
z njo tudi Slovenska.

U. O poslednji pripoveduje Šafařík, da je na vse strani
razgnala prejšnje bivatelje, kar jih je ušlo smerti ali sužnosti.
Nekaj jih je pobegnilo do Tater (pod Karpate), nekaj k
Bulgarom, Hrovatom in drugam.

T. Naj važniše, piše Ladislav (Zl. Vek. str. 10), je pre-
seljevanje l. 892, ko so divji Magjari pritiskali na oserčje Slo-
vanov. Lahko si je misliti, da so premagani Slovani obrnili
se od premagovavcev proč, ter se podali proti jugu in za-
toku za drugimi sorodniki.

U. I jaz bi mislil, da se je takrat mnogo Slovencev na-
selilo po naših krajih, in da se tako naj bolje razjasnuje Šafa-
říkov „drugam“.

T. Nekaj Slovanov je ostalo, piše Ladislav dalje, doma
v Panoniji ter so se podvergli premagovavcu, nekaj se jih
je umaknilo proti severju v tatranske goré, nekaj pa jih je
šlo po sedanjem Štajarskem in Kranjskem in ob ja-
dranskem morji, in so se pomešali med prejšnje stanovnike
sorodne. Naravno je, da so vzeli seboj naj dražji zaklad, nam-
reč svojo govorico.

---

*) L. 1842, kedar je štel Šafařík samo 78,691.000 Slovanov, jih je
razredil po naboženstvu ali verstvu tako le: Gerškega spoznanja 54,011.000,
gerško - katoliškega 2,990.000, katolikov 19,359.000, protestantov 1,531.000,
mohamedanov 800.000. Sedaj jih štejejo 80,000.000, Rusje celo 88,000.000,
in po tem se spreminjajo une številke, žali Bog! ne vselej v radost katoliški
cerkvi.

U. Ohranili so tudi Slovenci svojo govorico toliko lažje, ker so prišli k sorodnim bratom; se vé, da se je sčasoma marsikaj premenilo.

T. Vendar se je tod preminjala naj menj, ker se je z narodnim jezikom skor popolnoma vjemala, in naravno bi se bila lahko razvijala, ako bi ji vnanje okoliščine ne bile tako neugodne. Te pa ji niso bile prijazne, in torej se je zgodilo, da so nas Slovence pri tej dedovini mogli prezreti drugi Slovani in nas nekteri še sedaj prezirajo.

U. Slišal sem že velikrat, da se govorica tedanjih Slovanov ni še tolikanj razločila, kakor se loči sedaj.

T. Sčasoma se je marsikaj spremenilo. Jezik, dokler živi in se govori, se spreminja a) sam po sebi, b) po raznih rodovih, c) po daljavi krajev, d) po gorkejem ali merzlejsem podnebbji (zakaj tudi to ima vpliv na omehčanje ali kerhkobo jezika), in pa kakor so prišli e) v dotičje z raznimi mejaši.

U. To je bila mešanica, ktero so govorili slovanski rodovi med seboj in s tujimi narodi! Strah, pravijo, je v sredi votel, okrog ga nič ni. Slovanj pa imamo tujih mejašev — v sredi in okrog — kot listja in trave! Tù so mešali slovenščino z gerščino in laško latinščino, tam z nemščino; tù z madjarščino, in tam spet s turško in tatarsko besedo.

T. Razun vnanje dotike so imeli nekteri narodi po veri omiki, vladi itd. še posebno moč do posamesnih slovanskih rodov. V tem oziru prav odgovarja Prešernov slovenski učenc novemu pisarju, ki pravi, da po nobeni ceni ne sme na pòsodo jemati gerških pa latinskih besedi:

»Sej tudi drugi to storé Slovéni;
Sej vemo, de turčúje Serp, de Rusi
Tatárijo, Poljak de francozuje,
De včasih verli Čeh nemškváti músie.

XXIX.

T. Prav to je tudi vzrok, da smo nekteri rodovi slovanski zastali v omiki. Reve so graničarji, kjerkoli so že; Slovani so bili razun tega i janičarji zapadnim narodom, ki so jih tolikrat varovali sirovih napadov od jutra.

U. Med tem pak so zapadni evropejski narodi se dušno razvijali in švignili do velike izobraženosti; jeli njim tedaj do-

stoji, popraša je J. Macun (vid. Cvetje str. 149.), nizko stanje izobraženosti našega naroda nam očitati?

T. Slovan verh tega, piše ravno ondi, kjer govori o dramatik, ni bil nikdar za mestjansko življenje; malo da ne povsod po mestih slovanskih krajev so se tuji narodi naselili; zibelka višega izobraženja pak so mesta; kjer tedaj ni mest narodnih, tam tudi ni in ne bo dramatiškega življenja.

U. V katerem narodu pa ni narodnega kazališča, tam se ljudje obernejo k drugim narodom, pravi naposled.

T. Imenitne, preimenitne so te besede, in žalostna skušnja spričuje, da so resnične med Slovani, ker tu so se jim nekatere mesta ponemčile, tam pomadjarile, tam spet poturčile itd. Iz mest se je mogla slovensčina umakniti na kmete, v kočo priprostega slovenskega deželana.

U. Kakor so se Metodovi učenci mogli umakniti iz Panonije, svoje prvotne domovine. „Po preganjanji slovenskega obreda in oziroma tudi slovstva, je bilo naše slovstveno polje skor do 16. stoletja popolnoma zapuščeno. Duhovni so se skoz in skoz latinskega bogočastja poprijeli, in slovenski jezik je zginil iz svetišč in na mesti njega je prišel posebno latinski kakor tudi nemški v navado. Čedalje bolj se je širila nemščina po uredih in šolah v javnem in semtertje tudi v domačem življenji. Pa, hvala Bogu! še se je ohranil naš jezik saj v pripostej koči slovenskega deželana, da si je bil ravno iz poslopij gospóde že davno pregnan itd.“ (Prim. Janežič. Pregled slov. slovstva.)

XXX.

U. Skor bi djal po tem takem, da med ljudom so se ohranile še stare govorice mile, le po mestih, med gospódo, so utihnile.

T. Rad priterdim, da je različna bila osoda slovensčini a) po govorici in b) po knjigi. Govorila se je le med narodom slovenskim; po knjigah pa so jo bili raznesli med Bulgare, Hrovate, Serbe, Ruse, nekoliko tudi med Poljce in Čehe.

U. Kaži mi toraj, kako se je godilo staroslovensčini pri Bulgarih.

T. Srečno, zlasti do smerti Simeonove; napredovala je dobro in sicer tako, da se čas od l. 863—927 imenuje celo njena

zlata doba. Vladala je po knjigi v cerkvi in deržavi in nekoliko po šolah. Zgodaj sicer se sledí jezik narodov, toda vzmaga si še le v sedanjem veku, posebno od l. 1830 — 1840. Čim bolj se dviga ljudska govorica tudi v knjigi, tim bolj peša staroslovenščina (po nekterih starobulgarščina).

U. Kako osodo je imela med Hrovati?

T. Dvomiti se ne da, da je Slovencev mnogo pobegnilo tedaj med Hrovate, kateri imajo nekaj svojega narodnega slovstva v glagoliški, nekaj pa v cirilski in latinski pisavi; vendar se nahajajo med njimi spominki staroslovenski, in slovenščina vlada mnogotero v starem hrovaškem slovstvu 12 — 14 stoletja. Odslej pa je prevladal narodni jezik, in slovenščina se čita le v njihovih liturgijskih knjigah, da si brez izvirne čistote.

U. In na Serbskem?

T. Kakor na Bulgarskem in Hrovaškem, je tudi na Serbskem slovenščina vladala v cerkvenih obredih in deržavnih zakonih, in tudi po učiliščih. Narodov jezik se glasi sim ter tje, ali večo čast si je dobil še le konec preteklega stoletja, kar je Dositej Obradović (1772—1811) svetu jel kazati njegovo lepoto, ktero mu je zgotovil Vuk Štepanović (1814 — 1864).

U. Tudi na Rusko je prišla staroslovenščina po cerkvenih knjigah, in se rabi pri službi božji še sedaj.

T. Res je, in ondi je vladala skorej v vsem slovstvu do Petra vélikega. Tedaj še le se je povzdignil narodski jezik ruski, kteremu je v pisavi oče Lomonosov (1711—1766), v pesništvu Deržavin (1743 — 1816); Karamzin (1765 — 1826), Puškin (1799 — 1838) in drugi so ga vstanovili in povišali dotlej, da bode v kratkem samoderžec po Rusovskem.

Sledi se staroslovenščina tudi na Poljskem; v Krakovem, kakor piše Šafařík, ni bila neznana.

Na Českem se je slovenski obhajala liturgija za Prokopa v Sazavi (do 1097) in za Karla IV. v Emavsu (od l. 1347); in spominki, ki se ondi nahajajo, spričujejo, da je tod slovela nekdanj slovenščina (vid. Prag. Fragm.) ali da je vsaj tudi tje pribežala iz Panonije, svoje prvotne domovine.

XXXI.

U. V knjigah tedaj je bégala sirota stara slovenščina pri družih Slovanih okrog — od kraja do kraja — prava desetnica ali deseta sestra, da si prva po rodu; na Slovenskem

pa je živela in životarila po govorici, se starala in res tudi postarala, da je bila že komaj poznati.

T. Brez vladarstva v cerkvi, državi in šoli je pešala na zahodu, dokler je vladala na vzhodu. Berž pa, ko je giniti jela njena slava na jutru, se je gibati jela na večeru.

U. Kako je to razumeti?

T. Iz tega, kar sem ti povedal, je razviditi, da so posamesni slovanski rodovi likati jeli svoje narečja ter jih pisati, in tako so se njihove narečja povzdignile v knjižne jezike nekatere prej nekatere slej. Čim bolj pa so se živi jeziki pisali in razvijali, tim bolj je pešala staroslovenščina, ktere narodi celo niso poznali. Poznali pa so jo učenjaki slovanski, kateri so se jeli z njo pečati, in spoznali so tudi, kako terdne ima še korenine, kako močno je bilo nekdanj in biva še sedaj njeno deblo, da mu rast ne mine, ako vcepijo se mu novine. Sprevidili so, da ravno po tej stari govorici se utegnejo Slovani spet spoznati, in razklani in razmetani rodovi se skleniti vzajemno, da ime njihovo ne zgine in ne mine nekdanja njihova slava. Iz tega nagiba in v ta namen so jeli preiskovati in prebirati stare knjige slovenske ter dajati jih na svetlobo, da posvetijo bratom Slovanom in jim pokažejo pot do prave vzajemne omike.

U. In kateri so bili v tem pervaki?

T. Očak ali starosta jim je **J. Dobrovsky** (1753 — 1829); **V. Hanka** (1791 — 1861), **P. J. Šafařík** (1795 — 1861); izmed Slovencev **V. Vodnik** (1758 — 1819), **J. Kopitar** (1780 — 1844), **V. Jarník** (1784 — 1844), **Fr. Miklošič** (roj. 1813), v tem oziru sedaj pervak, katerim nasledvajo po slovanskem svetu premnogi bistri učenci. Na vzhodu je verlo posnemal omenjene vzore **A. Vostokov** († 1864), kateri ima sedaj med vztočnimi Slovani naslednikov brez števila.

U. In kakošni so spominki, ki so jih že spravili na dan med slovanski svet?

T. Kolikor starši, toliko lepši so in boljši. Prepisovali so prvotne pozneje in spreminjali vsak po svoje. Toraj se nahajajo v tacih prepisih tu hrovaške in bulgarske, tam ruske in česke besede in oblike. Vse spominke (knjige, listine itd.) staroslovenske — pisane in tiskane — pa deva Miklošič v 4 rede:

1. Slovenske, in sicer a) slovenske κατ' ἐξοχήν, in b) bulgarske;

2. Serbske;
3. Hrovaške;
4. Ruske.

Rački pa, Jagić in Ljubič jih delijo v 1. a) panonsko-slovenske in b) bulgarsko-slovenske; 2. a) hervaško-slovenske in b) serbsko-slovenske; 3. rusko-slovenske a) starše in b) mlajše ali novejšje. — Vsi ti pa so pisani ali v glagolici, ali v cirilici, ali tudi v latinici.

XXXII.

U. Spominki staroslovenski so pisani nekaj v glagolici, nekaj v cirilici, in nekaj v latinici.

T. Sloveni imajo tedaj troje pismo: 1) čisto-slovensko ali glagolico; 2) gerško-slovensko ali cirilico; 3) latinsko-slovensko ali latinico. Posnemali so nekdanj Sloveni svoje sosede ter pisali nekaj tudi z nemškimi čerkami; ali sedaj jih popuščajo in jih v kratkem popustijo vsi.

U. Ktera pisava je glagolica in ktera je cirilica, to vem; le-to mi povej, kaj da pomeni ime glagolica.

T. Nekatere razlage so mi znane. Tako n. pr. da je glagolica a) iz glagol t. j. čerka, pisme (littera), in glagolica, zborno imé, kakor deca, družina, gospôda, tedaj čerkopis (litteratura); ali b) iz glagol t. j. četerto pisme v azbuki; ali iz c) glagol t. j. beseda, govor (verbum); ali d) iz glagol t. j. slovo, in glagolske pismena so torej slovenske pismena; e) iz glagolati t. j. zvenéti, glasiti se (sonare); ali naposled f) iz glagolati t. j. govoriti (stsl. loqui, dicere, nunciare), s posebnim pridevkom.

U. Ktera se ti zdi verjetna, da bi se je smel jaz poprijeti?

T. O prvi kažejo, da se glagol v pomenu čerka (littera) nikjer in nikdar ne rabi, torej ne veljá. — Da bi kar po četerti pismenki (po Mikl. glagoli) se zvala vsa azbuka ali abeceda (Šafařík), tudi ni verjetno. — Po tretji razlagi bi glagolica bila pisava, v kateri se čerke izgovarjajo, ali ima vsako znamnje svoj glas, nasprot slikam in podobam, s kterimi so prej pisarili (Dobrovský). — S to se vjema četerta v pomenu, po katerem smo Slovenci dobili imé (Šafařík), in tudi naslednja, po kateri so glagolce jeli imenovati cerkvene pevce, njihovo petje in pisanje pa glagolico (Ginzel.

cf. glagolati scr. gr. sonare cum guna gutturali addita, galgal, gallus, glas itd.) — Poslednjič, piše Kopitar (cf. Metelko itd.), je beseda glagolati na jugu nenavadna med ljudstvom; ker je pa slišalo duhovnike vseskozi ponavljati besedo „glagola“ (v ono vreme glagola Isus — in illo tempore dixit Jesus), jih je začelo imenovati glagolce (glagoljaše, glagolite), in po njih je dobilo i pismo dotično imé „glagolica“. Latinska oblika „glagolita“ bi bila, pravi, po zgledu Israelita, Lechita, Silesita itd.

U. Slovenski primek pa bi bil enak oném: Kajkavci, Čakavci, Štokavci itd.!

T. „A ovo neodgovara ni svetosti stvari, ni štovanju osebe, našemu narodu mile“, piše Rački. — Ker se glagol stsl. sklepa z jerom, pišem ga brez j: glagol, glagolica, dasi nekteri Hrovatje rabijo sedaj „glagolj, glagoljica“.

U. Ako se ne motim, pravi Marko naš dragi, je „glagole“ (glagol) Hohe Schule, Universitas, Academia; glagolitske in glagolske — i, a, o von der hohen Schule, academicus (cf. Besediše). — Ravno prav, da vedó vsaj naši bratje Hrovatje, kako naj se po našem Markoviču zove njihova „academia!“

XXXIII.

U. V sredi je v zlati skledi, pravi pregovor, in res mi je srednja razlaga najbolj všeč.

T. Pisarili so nekđaj Sloveni s slikami in podobami, poznej z znamnji, katerih vsako je dobilo svoj glas, in to glasno ali glasovito (fonetično) pisavo svojo so jeli zvati glagolico nasprot prejšnji slikovni (figurativni in simbolični). Imenuje se v nekterih knjigah glagolica tudi Bukvica.

U. In kako so pojasnovali to imé?

T. Eni pravijo, da je Bukvica a) namesti azbukvica, po prvih treh pismenih slovenske abecede ali azbuke (az, buki in vidi ali vedi), sklicevaje se i na to, da se pogostoma bere v starih spisih „azbukovnak“, „azbukividnjak“ (Levaković), „azbukividarium“ (Dobrovsky Glagol.); eni ménijo, da je b) iz buka, buky, bukev - va - vi (ed. št. littera, mn. liber), da sega v poganske čase med čerte in reze, in od tod „bukar, bukvar, bukovnjak“, in „Bukvica“ (litteratura, Buchstabenschrift); in neki slovanski Markovič misli celo, da

je Bukvica c) to, kar bogviedza t. j. božje ali sveto pismo, ker se rabi zlasti pri službi božji, in se pri nji razglasuje božja veda, nasprot poganskim čertam ali posvetni pisavi (cf. Suroviecky).

U. Spet se mi srednja zdi naj bolja.

T. Razun tega ima glagolica še več družih imenovanj, kakor tudi cirilica.

U. Da se cirilica tako imenuje po Cirilu, začetniku svojem, se vé. Časih se bere tudi Kyrillica itd.

T. V tem oziru beri, kar sem pisal o drugi priliki od imen slovenskih blagovestnikov in o njuni pisavi.

U. »Kyrillos, Kiril, Cyrillus, Ciril (Čarha, p. Marcus), in Methodios, Methudius (Strahota, a metus non a methodo! p. Marcus), Methodius, Metodij, Metudi, Metud, Metod, rod. Metodija, Metodja, Metoda itd. se različno sem ter tje bere. Ker sta pa oba a) svetnika katoliške (latinske) cerkve in b) svetnika slovanska, torej smo se nekako sploh poprijeli pisanja Ciril in Metod — po latinski obliki in domači navadi — kakor p. Anton, rod. Antona. Tako pravimo tudi Cirilica, ne pa Kirilica ali Kyrullica itd. Sicer pa primeri Kyrillos in Dominicus (cf. Zlat. Vek).

T. Dasi razlaga otec naš Marko Kyrillus iz gr. κύριος (mogočen, gospod, Bog), Κύριλλος (parvus dominus), vendar pravi tudi, da je morda iz Illyrus, cyrillicus nam. illyricus, in po tem takem, ongavi, bi cirilske čerke utegnile biti ilirske!! — Znane ste mu bile tudi imeni Čarha (nam. čarka, čerka p. Marcus) in Strahota, ki se berete v českich knjigah za Ciril in Metod (μέθ-οδος, methodus, methode), ktere je tedaj po svoje razlagal!

U. Pa ne, da bi bili Metodu zato po slovenski rekli Strahota, ker je bil nekterim gospodom in oblastnikom dolgo velik strah ali prava strahota?!

XXXIV.

U. Kako se je glagolica razun tega še imenovala?

T. Po času, po katerem je glagolsko pismo poleg starih spominkov dobivalo razne imena, se je zvalo: pismo slovensko in bukvica, bulgarsko, hrovaško ali ilirsko, jerolimsko ali jeronimsko, glagolica; cirilica pa se je zvala najprej: pismo slovensko, rusko, cirilsko, serbsko, redkeje hrovaško, in glagolsko.

U. Jeli to res? Kdo mi je porok?

T. Verli dr. Rački v knjigi „Pismo slovjensko“ (str. 67.).

U. Večidel kažejo te imena, kateri narodi so se poprijeli te in une pisave, morebiti tudi, po kateri verstí so se je poprijemali. Pomenljive so vse, zlasti „*Jeronimsko* in *cirilsko*“, ker iz tega se bere, da je prva „*Jeronimova*“ (hrov. *Jerolim*, slov. *Jerom*, *Hieronim*), druga pa „*Cirilova*“.

T. Bere se, pa ni res, pravijo sedanji bistrourni slovanski učenjaci.

U. Kaj pa še! Kako ponosno se mi je zdelo, da imamo Slovani dve pisavi, in dva tolika svetnika sta njuna začetnika.

T. Slovani imajo že od starodavnih časov dve pisavi, Glagolico in Cirilico. — Kakor ste dve pisavi, tako govori sporočilo tudi od dveh početnikov, ali prav za prav od treh.

U. In kateri so ti trije?

T. Sv. Jeronim († 420.), sv. Ciril († 868.) in sv. Klemen († 916.), učenec Metodov in poznej vladika v Velici na Bulgarskem. — Ustmeno sporočilo med južnimi Slovani je glagolico pripisovalo sv. Jeronimu, cirilico pa sv. Cirilu, in premnogi so bili doslej te misli; ali zgodovinske preiskovanja poslednje dobe kažejo, da je ta reč drugače!

U. Jaz vsaj sem bil vseskozi te misli, da je glagolica iz 4. ali 5. veka in se vjema tako z gotico ali gotiško pisavo, cirilica pa iz 9. stoletja, v katerem so zapadni Sloveni, zbudjeni po svojih sosedih (za Karla vél. 742.—814.), imeli že nekatere pismene spominke, toda po cirilici se je še le prav pričelo njihovo slovstvo, o katerem sva govorila.

XXXV.

U. Da sta sv. Ciril in sv. Klemen početnika dveh tolikanj raznih pisav slovanskih, tega moja glava še ne verjame, ker pravopisne iznajdbe niso tako pogostne. Abeceda ne nastane na enkrat, in ni izmišljava enega samega moža, ampak razvije se po poskušnjah in popravah več stoletij in ostane na zadnje na imenu takih mož, ki jo posrednje ali neposrednje vpeljejo v splošno porabo; in taki možje se imenujejo njeni stvarniki ali pričetniki.

T. Zakaj bi ne bila tedaj i ss. Ciril in Klemen taka dva stvarnika omenjenih pisav?

U. Ker sta si preblizo, učenec pa učenik, in ker je glagolica vendar prerazlična mimo cirilice. Kdo bi verjel, da

so Slovenci skorej ob enem imeli dvojno pisavo? Po svoji slabi pameti si tega misliti ne morem, naj skazujejo učenjaki kar in kakorkoli.

T. Ker pa učene glave razkazujejo to reč iz notranjih razlogov in vnanjih dokazov, kako jim smeš oporékati ti, priprosti učenec!

U. Kolikrat so se zmotile že prav učene glave, in česar bister um ne vidi, čuti in spolnuje velikrat priprosto serecé.

T. Razločiti moraš vendar tudi ti med tem, kar pripoveduje sporočilo in kar kaže ter spričuje zgodovina. Sporočilo samo pravi, da je pričetnik prve slovanske pisave sv. Jeronim, druge pa sv. Ciril. — Da je sv. Ciril zložil neko pisavo za Slovence, to priča zgodovina že tisuč let, in sicer učeni so bili dolgo dolgo te misli, da je sedanja Cirilica njegova iznajdba. Pozneje so prišli na dan spisi, kateri pričajo tudi o sv. Klemenu, „da je izmislil druge oblike pismenk, ki bi bile bolj določne, kot jih je iznašel modri Ciril“. (Vita Clem. 14.)

U. I jaz razločim prav rad med tem, kar pripoveduje sporočilo in kar kaže ter spričuje zgodovina, da bi le učeniki naši razločevali vselej med pravljico in povestnico, ali vsaj med pravljico in zgodovino! Stare poročila, dragi moj! če tudi pobožne, niso tako prazne, kakor bi si kdo mislil. — Ako Cirilica ni res Cirilova iznajdba, kakor so po tvojih besedah učeni dolgo mislili, kaže, da se učeni lahko motijo in še dolgo motijo. — Vse sporočila in zgodovinske knjige slavijo Cirila za modroslovca ali filozofa, in učenec njegov bi bil koj bolj določne pismenke iznajdel, kako se to vjema?

T. Ako se pa opira to, kar učijo sedaj zgodovinarji, na vnanje spričevanja in na notranje vzroke, kako bi se derznil ti jim ugovarjati? Po tem, kar se bere v življenji sv. Klemenca, se da to obračati bolj na vnanjo popravo, na bolj določno obliko, in modroslovje Cirilovo se kaže lahko v notranji vredbi prve pisave slovanske. Cirilica je bolj doveršena po obliki, glagolica pa po pomenu in prvotni skladbi, in se neki prav na tanko vjema z lastnijo slovenskega jezika.

XXXVI.

U. Ali je že gola zgodovinska resnica, kar se bere v življenji sv. Klemenca, ne vem; vendar pustiva to, in povej mi,

ktera slovanskih pisav je stareja po letnicah? Letnice pričajo, številke — té veljajo.

T. V Iverskem samostanu na Atoški gori imajo gerško pismo, ki mu je gotova letnica 982, in v tem pismu je ime duhovna „Juri iz Hierisa“ glagoliški podpisano. — Leta 1047 je prepisal v Novgorodu duhovnik Upir Lichyj za vladika Vladimira Jaroslaviča bukve „prerokov“ v sedanji Cirilici, in konec spisa pove razločno, da ga je prepisal iz nekega starega rokopisa, ki je bil pisan s Kjurilico — iz Kurilovice t. j. glagolice. — Drugo zgodovinsko spričevanje za Cirilico po gotovi letnici pa je Ostromirov spominek, ki ga je tudi v Novgorodu in tudi iz starejšega spisa prepisal diakon Gregorij in kakor konec bukev sam pové, pisal od dne 21. oktobra 1056 do maja 1057.

U. Za glagolico bi bila tedaj, ako je resnična ta povest, gotova letnica 982, za cirilico pa 1047. To kaže, da je glagolica stareja, in to, milko moj! ti verjamem brez vseh dokazovanj na prvi pogled.

T. Mnogi vendar so terdili, da je glagolica noveja ali bolj mlada. — Bili so taki, ki so djali, da je glagolica prestara, stareja od sv. Jeronima; Dobrovský pa in njegovi nasledniki so si prizadevali dokazati, da je iz 11. ali celo iz 13. veka.

U. In eni, kaj ne, so kazali, kako se je cirilica naravno razvila in olikala iz glagolice; eni pa nasprot, kako so nalašč spremenili in popačili cirilico, da je iz cirilice postala gerda in okorna glagolica! Kdo bi pač za lahko in zložno cirilico sprejeti hotel težavno glagolico?

T. V tem se vjemajo zdaj učeni razlagavci slovanskih pisav, da je glagolica stareja; večidel tudi v tem, da glagolico prilagajo kar Cirila, cirilico pa Klemenu, učencu njegovemu.

U. Ne morem se spuščati v prepir ali v kako pravdo zastran začetnika te ali une pisave; to pa povém, da je nauk ta zoper moje čutilo.

T. Čutilo se v taci rečeh slušati ne sme, tu ima razsodbo le razum po gotovih virih in svedočbah.

U. To je res; jaz le povem, kar čutim. Ciril, tako zveden in učen mož, modroznanec ali filozof, znajden Gerk, pa bi bil v 9. veku tako zavite in nerodne čerke, prave pošasti, z nova delal, in s tem si toliko slavo dosegel? Učen Gerk, bi si

človek mislil, je gerško abecedo umetno pomnožil in vravnal za slovensko besedo, in morebiti je Klemen razširjal nekoliko lič-niše njegovo pisavo po jugu in vzhodu, da je zaslovel ondi in da so njemu jeli pripisovati, kar je sam imenoval po učitelju svojem. Drugač si tega imenovanja tudi ne vem razjasniti.

T. Imeni „glagolica“ in „cirilica“ ste poznejega vira. Pervo je menda še le iz protestantovske dobe. In kakor kaže Rački, je imela ime „Hieronimova pisava“ že predno se je zvala „glagolica“. Ko so slovansko liturgijo preganjali, so jeli domačini preiskovati slovensko svetopisemsko prestavo ter so našli, da je dobra in da se vjema s „Septuaginto“. Ker je pa vendar Septuaginta na več krajih različna od „Vulgate“ ali Hieronimove prestave, bilo je ukazano, da se ima slovenska prestava popraviti po Vulgati. To popravljeno prestavo so ime-novali „Hieronimovo“, in pozneje se je ta pomota razprosterla tudi na slovensko pisavo. — Skorej enako zgodbo ima zaznam-k cirilica“.

O tem, ktera slovenska pisava je stareja in kdo je ktere začetnik, se je mnogo premnogo že pisarilo. Našel bi ti jih lahko 20 — 30 prav imenitnih, n. pr. Dobner, Dobrov-ský, Kopitar, Šafařík, Vostokov, Grigorovič, Bodjanski, Miklo-siĉ, Hattala, Rački itd. Sploh pripisujejo zdaj glagolico Cirilu, cirilico pa Klemenu. Ljubiĉ pravi tej že kar „Klimentica“ uni pa „Cirilica“. — Ker imam zdaj vendar premalo pomoĉkov pri rokah, in ker sva že v dosedanjih pogovorih nektero nepotrebno rekla, ti le še svetujem, ako ĉeš, beri že omenjeno knjigo „Pismo slovjensko, sp. dr. Fr. Rački 1861“, ali „KnjiŹevnik“ itd. (Cf. Zlati Vek).

U. Veseli me, da je med vsemi imeni, kar jih ima bodi-si glagolica bodisi cirilica, naj stareje ime: pismo slovén-sko. Sicer pa mislim, da ta pravda o izvirnosti in vzajem-nosti med glagolico in cirilico še teĉe, in naj teĉe, do-kler hoĉe, midva je dognala ne bova.

XXXVII.

T. Pretresovala sva doslej mnenja nekterih uĉenjakov o zaĉetku in zaĉetnikih glagolice in cirilice. Miklosiĉ kaže, da je Ciril pri Slovenih že našel neko pisavo, ktero je porabil, iz gerške doveršil in za slovenski jezik prav modro vravnal, in ta je tedaj glagolica.

U. Cirilica je pa skor vsa gerška; tudi po vnanje bolj doveršena in razločna od glagolice, ktero bode, ako se sklenejo kdaj Slovani v pisanji, menda popolnoma pregnala.

T. Kakor se cirilska pisava ravná po gerški, tako se vjema staroslovenski jezik tudi z gerškim, kateri mu je bil rojak, podlaga in izgled v olikovanji in obrazovanji.

U. Kako mi je to razumeti?

T. Oba sta iz tistega razreda, sta si torej v rodu, rojaka. — Podlaga je bil gerški slovenskemu, ker so prvi njegovi pisatelji ravnali se po gerških virnikih, po katerih so spisali perve slovenske obredne in sicer cerkvene knjige. — Izgled mu je bil, ker so slovenski pisatelji posnemali, kar so mogli, gerški jezik v njegovih oblikah in mnogoverstnih izrazih.

U. In gerški jezik je lep in bogat!

T. I slovenski je bogat, prav bogat v koreninah in končnicah, ter silo gibčen, in tedaj prav zmožen sprejemati v se lepoto in bogastvo gerškega jezika.

U. Torej piše učeni Schlözer o staroslovenskih predstavah: „Ko sem bral legende in prestave cerkvenih očakov v slovenskem jeziku, stermel sem nad bogastvom, krasoto in krepkostjo njegovo v glasu in izrazih“.

T. To je tudi vzrok, da je staroslovenski jezik dobil tako močno deblo, da mu po toliko in tolikih viharjih rast ni minila, temuč da so mu vcepljene bile nove mladike, iz katerih so se razrastle krepke veje na lipi slovanski, kakor poje zdaj že ranjki — da bi bil res v raju! — ranjki Znojemski:

Vender deblu rast ne mine,
Terdne le so korenine;
Vcepljene so mu novine,
Da njegovo ime ne zgine.

XXXVIII.

U. O imenu, ktero je imelo najprej deblo, krepko vzraslo na terdnih z gerškimi vzajemnih koreninah, sva se že dokaj pomenkovala; kaži mi sedaj nekoliko, ktere in kakošne novine so mu bile vcepljene pri raznih slovanskih rodovih, ali vsaj pri nas Slovencih!

T. Ime kaže imenje. Pervo ime je tudi pravo. To pa so pozno spoznavati jeli mnogotero razklani slovanski rodovi, in spoznali so ga prav še le v sedanjem veku. Po imenu so jeli spoznavati staro svoje imenje, ktero si zdaj razni razno lastijo.

U. Sej imajo do tega tudi razne pravice, kolikor je razviditi iz dosedanjih pomenkov.

T. Krepko je bilo deblo samo na sebi, terdne korenine je imelo, in pomagalo mu je v rasti tudi to, da ga niso nagloma pustili vsi, temuč polagoma, in tako se ga poprijemajo sedaj spet polagoma, dokler se ga poprimejo na zadnje vsi, se vé da vsak po svoje.

U. In tako cepijo tudi, kaj ne, vsak po svoje? Eni v sklad ali precep, eni v za kožo, eni v zarezo, drugi s popkom ali z očesom, spet drugi z nakladom! Kako cepijo pač Slovenci, kdaj so pričeli, in kako se jim kej delo speši?

T. Save, Drave so bregovi,
Kjer se mladi cep gotovi,
V mesto starih so glasovi
Zdaj prišli slovenski novi.

U. Mladi cep je mlada ali nova slovenščina.

T. Kodar bivajo Slovenci, ondod se gotovi mladi cep, in dokler jezik živi, se spreminja. Starajo in zgubljajo se mu besede, zginjajo in spreminjajo se njih oblike in premembe, celó na mesto starih glasov prihajajo novi. Da o družih ne govorim, omenim le staroslovenskih nosnikov in polglasnikov, katerih nima vsih nova slovenščina, in jih še zaznamnjati ne more v svoji sedANJI pisavi.

U. Očitajo nam, da se je res zeló spremenila, in da ji ni znati, da je bila v tako tesni zvezi z nekdanjo.

T. Kdor vé in zna, koliko uim je preterpela naša slovenščina od spočetja do svojega sedanjega stanú: se temu ne čudi. Čudi pa se, da ni umerla popolnoma, marveč da se je dobro prijela, lepo pomladila, da krepko poganja, cvetê in obeta dokaj blazega sadú. Stara je vez, ki nas veže nerazrušljivo že od starodavnih časov, in ta je — naša govorica. „Kaj moremo posebno kranjski Slovenci zato“, piše O. Ladislav, „da smo mejaši ali Krajnci, da so nas na kraj potisnili, od naroda — slovenskega — se zato vendar ločili nismo. Le nerazrušljivemu jedru slovenščine gre hvala, da je mnoge

uime niso zaterle. Kranjska dežela je cesta v Italijo; pred so derli Rimljani po njej v podonavske okrajine, potem pa drugi narodi v Italijo in teptali po njej. Kaj čuda, da se je marsikaj spremenilo, ali jezik in narod je ostal slovenski kot „monumentum perenne“.

XXXIX.

T. Save, Drave so bregovi, kjer se je gotoviti jel mladi cep, ki se mu pravi nova slovenščina. In prvi cvet, ki ga je pogнал, se imenuje „Karantanski spiski“ ali „Frizinški spominki“ (die Karantanischen Aufsätze o. die Freisinger Denkmäler).

U. Čudno je, da imajo tak naslov. Zakaj se zovejo „spiski karantanski“?

T. V srednjem veku so zlasti gornje kraje, kodar so stanovali Slovenci, radi imenovali „Carantania“; posebno rad je latinski pisal to imé Kopitar. Berž ko tedaj spozná, da so oni spisi slovenski, jim dá ta naslov, in po njem so jih tako klicali i drugi učenjaki.

U. Zdaj bi jim torej rekli „spisi slovenski“. — Zakaj jim pravijo „spominki frizinški“?

T. Ker so domá iz mesta „Freising-a“ (ali Brizna, brizinski) na Bavarskem. Našli pa so jih l. 1807 v Monakovem ali Mnihovem (München) med knjigami frizinške bukvarnice, v nekih duhovnih bukvah (Vademecum) škofa Abrahama.

U. Kdaj so bili neki pisani?

T. Kedar so jih bili našli, so se jih jako oveselili, in Dobrovsky je koj pisal Kopitarju: „Gratulor vobis Krajncis, quia antiquissimum manuscriptum habetis“.

U. Mar to ni res?

T. Res so prav dolgo ménili, da so ti spisi naj starji spominki slovanski, da so celo iz predcirilove dobe. Čuditi se bi ne bilo, ko bi ravno Slovenci imeli prvi književni spominek, sej so bili na jugu in na zahodu z obraženimi narodi v dotiki, in sej so k njim najprej prihajali verovestniki kerščanski.

U. To bi bili mi Slovenci ponosni!

T. V tem je pač malo ponosa, da so po času nekteri spredej v omikovanji svojem, nekteri zadej. To le hvalo dá, kako, s koliko pridnostjo in koristjo, s kakim vspehom se po-

naša kateri narod na zgodovinskem pozorišču. Po sadu se hvali drevo; malopridno drevo pa se poseka.

U. Da zgine, kakor so zginili mnogi narodi, celo večji od slovenskega.

T. Sploh se misli, da so le-ti spominki iz 10. stoletja. Kopitar celo sôdi, da sta prvi in tretji iz 8., tedaj iz predcirilovih časov, drugi pa iz 10. veka (Glag. Cloz. Metelko, Mitth. d. hist. V. 1856). — Nemški učenjak A. Schmeller o tem dvomi, češ, da so morebiti nekako še le iz 12. stoletja (Mikl. Glag.). Pomniti je vendar, da so dobro ločiti spisi od prepisov.

XL.

U. Kdo je sestavil omenjene spise? Morebiti se iz tega dá pojasniti in bolje določiti čas njihovega začetka.

T. Spisali so jih blagovestniki, ki so od une strani koroškim pa tudi drugim Slovencem oznanovali sveto vero zlasti med l. 769—1000.

U. Kaj se nobeden po imenu ne vé?

T. O drugem se terdi, da je delo Abrahamovo; una dva bi bil samo prepisal. Dobili pa so se vsi trije v njegovih duhovnih bukvah. V ravno tisti knjigi je neka naprava bavarskega kneza Henrika o poslih (Constitutio venerabilis ducis Henrici), ki velja tudi za Slovence; pisava naprave in omenjenih spominkov je taka, da izvira od ene osebe, ali vsaj iz enega veka. Ker pa je resnično, da je pisal Abraham tisto „Constitutio“, sklepajo, da so tudi ti spominki njegova pisava, ali vsaj ktereга njegovih učencev.

U. Kdaj pa je bil ondi vladika, in ali je znal slovenski?

T. Abraham je bil škof ali vladika v Frizingu l. 957—994. Bil je neki po rodu (ali stslav. rodem) Slovenec. V Glag. Cloz. se imenuje enkrat Carniolus, sicer pa le Carantanus. L. 974 je prejel od cesarja Otona II. v dar Loko, ki se še zdaj veli „Škofja Loka“, z okolico vred, kar nam spričuje ondod tolikanj tujih imen (Vid. Hieinger. Slov. cerk. čas. 1848). Tudi pozneje so imeli frizinški škofje posestva na Kranjskem, tako na pr. Klevevž (Klingenfels še l. 1483). Brik-senski p. so dobili od cesarja Henrika I. 1004 grajščino Bled (Bles-Veldes, Grad).

U. To nam kaže, da so mógli posebne zasluge imeti za naše kraje, ker brez vzroka bi jim tod cesarji posestev dajali ne bili. Iz tega se pa tudi vsaj nekoliko razvidi, da je težave imel med Slovenci sv. Ciril in zlasti pozneje sv. Metod.

T. Bere se, da je Abraham sam tudi bil v Loci, in ondi govoril, morebiti koj ta govor, ki se mu pripisuje (Glag. Cloz.). Mogoče, da sta una dva spisa še poprej bila sestavljena, in da ji je le prepisal v svojo knjigo.

XLI.

T. „Iz desetega veka imamo Slovenci tri kratke spise svojih pravih prededov. Cesar Karol Veliki je bil ukazal, da treba nekatere cérkvene reči njegovim narodom v materni jezik prevesti; tako so nastali tudi spisi, ki jim pravimo spomeniki brizinski (zato ker so bili najdeni v závodu brizinskem na Parskem), ter jih ne moremo precíslati, zato ker nam svedočijo očitno, kako si je bila naša slovenščina v rodu z jezikom Slovincov panonskih in moravskih“. (Ber. gimnaz. VIII.)

U. Cerkvena reč pa narodna reč — kako se je lepo jemala tedaj, zakaj bi se ne tudi sedaj?

T. Dobrovský je pisal l. 1826 Kopitarju, da je po starosti najpred tretji, potem prvi, in naposled drugi spominek, in tega je spisal morebiti škof Merseburški Boson l. 970, za Čehe prenarobil sv. Vojteh (Adalbertus), Slovincem poslovenil pa škof brizinski l. 1020. Una dva spominka sta bila po njegovi misli spisana l. 950 ali pa že l. 900. (Glag. Cloz. str. 41.)

U. Tedaj jih ni spisal Abraham?

T. Kopitar je dobil popis in zvést prepis teh spominkov, in iz vnanje oblike pa tudi iz notranje skaže nasprot, da je vse tri spominke pisal ali škof Abraham sam, ali kak učenec ali pa učitelj njegov, posebno méni, da je pisala, nemara po Abrahamovem narekovanju (Abrahamo dictante) 2. in 3. spominek ravno tista roka njegovega (nemškega) učenca, ktera je pisala neke druge latinske pisma Abrahamove, zato ker se zamenjuje v le teh (latinskih) spisih soglasnik *b* pogostoma s soglasnikom *p* ravno tako, kakor na več mestih 2. in 3. spominka.

U. Kako da je Dobrovský mislil, da je drugi spis po českem poslovenjen?

T. Ker so v njem nekatere československe oblike; ali Kopitar je zlasti po Jarniku skazal, da so vse te navadne Slovencem posebno koroškimi.

U. Tedaj se tudi v brizinskih spominkih razodeva slovenskočeska vzajemnost, kakor se je bila prikazala že v 7. stoletji, kedar je československi narod vladal Samo!

T. Po samih teh spiskih se pač slovenski jezik sploh soditi ne more in ne smé.

U. Kakošna pa je beseda?

T. Dosti lepa, in prav čuditi se je, da se nemški vpliv v njih skorej celo nič ne kaže; vidi pa se novoslovenski očitno v premnogih besedah in oblikah. Sploh se vjemajo s staroslovenščino, in to mora znati, kdor hoče razumeti omenjene spominke.

XLII.

U. Kako so pisani prvi slovenski spominki? Kaka je p. njihova v n a n j a oblika?

T. Pisani so, bi djal, laško-latinski, nekako čudno z latinico, in kažejo nam, kako nespretna je bila prva poskušnja z latinskimi čerkami, ker latinski pravopis nima dosti pismen za vse glasove slovenskega jezika. Posebno težavo so delali prvemu pisatelju sičniki in šumniki, nosniki in polglasniki.

U. Vsak začetek je težak, že rojaku, kaj še le tujcu, zlasti v jeziku, dokler se še ni ustanovil!

T. Ako pomislimo, kako neugodna in okorna je latinščica za slovenski jezik, kakor so nam priča brizinski spominki, lahko razvidimo, kako moder je bil Ciril, da je berž spoznal narodni značaj in njegov jezik, ter vpeljal posebno pisavo (vid. Zlati Vek str. 284).

U. Kaj imajo pa v sebi, ali kaka je njihova notranja oblika?

T. Zapopadek prvemu spisku je očitna spoved, ktero naj móli ljudstvo za duhovnom, v kateri človek naposled prósi Gospoda, naj ga otme, in se mu ves daruje v ta namen, da bi bil kdež med izvoljenimi.

Zapopadek drugemu je odgovor ali opominovanje pred spovedjo. Govori o grehu prvega človeka in njegovih nasledkih, pa o rešenji in njegovi dobroti. Posnemati so nam oni, ktere sedaj čestimo, kerí so se Bogu približali zlasti z

dobrimi deli telesne milosti. Stati nam je vsem kdej pred sodnjim stolom, in ker Bogu se prikriti ali mu ubežati ne moremo, nam je bolje se sedaj spovedovati, zlasti ker s pravo vero in dobro spovedjo sedaj dosežemo, kar so predniki naši t. j. prvi kristijani mogli le z velikim terpljenjem.

Zapopadek tretjemu je spet spovedna molitev, v kateri spoznava svojo vero ter prosi svetnike, da mu pomagajo; spominja se sodnjega dne, in da bi bil takrat brez sramote, se zdaj izroča milostivemu Bogu zavolj njegovega Sina.

U. Tedaj so vsi trije spominki verskega in cerkvenega duha.

T. Z lučjo svete vere nam je prisijala tudi luč prave omike, perve književnosti. Kolike pomembe so nam torej ti spominki ne le v jezikovem, temuč tudi v verskem obziru — nam Slovencem katoliškim!

XLIII.

U. Ker so le-ti spisi za nas tolike pomembe, so se gotovo mnogi z njimi pečali ter jih razlagovali. Povej mi še; kateri so ti, ali popiši mi nekoliko njihovo slovstveno osodo ali zgodovino!

T. Razglasili so brizinske spise najpred l. 1807 (Neuer Literar. Anzeiger Nro. 12). — Drugi jih je oznanil Dobrovský l. 1814 (Slovanka str. 249—251), kateri jih je sam v Mnihovem vidil, prepisal, in prepis je poslal Kopitarju, češ, naj ga ta učeni kranjski Slovenec prevdari in primerno razloži. Razodel mu je poznej tudi svoje misli o teh rečeh, kakor sem že prej omenil. — L. 1825 je dal Metelko v slovnici svoji (Vorr. XIII...) ponatisniti prvi spominek (po W. Jahrb. d. Lit. 1822) ter ga je prepisal po svoje z nekterimi opombami in pridjal je latinsko prestavo. Toda Dobrovský in Jarnik sta mu koj popravila nekatere reči n. pr. da izpovede ni pismeni pogrešek, ampak prav po staroslovenski; da ima zinistve svoj pomen in ni namesti nečistve; da je nedela pravi rodivnik iz imen. nedel (m. sp. nedeu, nedieu der Feyertag, ne pa nedelja der Sonntag); da se vuez prav bere vés, po stsl. vési in postenih, ne pa pôstnih (contra jejunium, cf. Met. Vorr. XIV — XVII).

U. Ali jih ni dal na svetlo Kopitar sam?

T. Prehitela sta ga rusovska učenjaka P. Köppen in Al. Vostokov, ktera sta med pametniki ali spominki slovanskimi priobčila, nekoliko popisala in razložila tudi brizinske slovenske l. 1827 v Petrogradu (str. 54 itd.). Vendar Vostokov jih je prepisal tedaj cirilski in — slovenščini ne dokaj vseč — zasukal nekoliko po Ostromirovo, kar je dobro pomniti pri njihovem razlaganju po njegovi pisavi.

L. 1836 jih je dal na svetlobo Kopitar v svojem glasovitom Glag. Cloz. str. 33 — 45. (Specimen dialecti carantanicae sec. X.), kjer jih je zgodovinsko in jezikoslovno razložil. Dobil je zvest prepis vsega frizinskega spominka iz Monakovega. Ker je izvirni spis teže umeti, ga je prepisal nekoliko bolj slovanski t. j. v latinski abecedi s privzetimi cirilskimi čerkami po lastnji slovenskega jezika. Razun teh je dal natisniti tudi Vostokovov prepis in latinsko prestavo vseh treh spominkov. Sam učen Slovenec je dobro pojasnil nekatere reči, katerih drugi Slovani lahko umeti ne morejo.

U. Ali se jih je lotil sicer kateri Slovenec?

T. L. 1848 je spisal Metelko pristavek k predgovoru, ki ga ima v svoji slovnici (Anhang der Vorr. des Lehrgebäud. der Slov. Spr.), v katerem je podal svojim rojakom razun blagovéstvovanija sv. Joana (Iskoni béše slovo t. j. V začetku je bila beseda itd.) še drugi in tretji spominek v svoji pocirilici (Metelčici) in latinski prestavi. Oba ta spisa nekoliko slovnisko razklada ter ji je prepisal v sedaj navadni besedi. Hvale vredno je to delo, ker Glag. Cloz. so le malokteri brali, in spominki so bili celo Slovincem premalo znani.

L. 1854 je sestavil Janežič dobro slovensko slovnico s kratkim pregledom slovenskega slovstva z malim cirilskim in glagoliškim berilom za Slovence, v katerem se berejo tudi brizinski spomeniki (str. 160 — 168) v prvotni in cirilski pisavi.

L. 1854 in 1861 jih je dal v izvirni obliki natisniti Miklosich v svoji staroslovenski čitanki (Chrestomathia palaeoslovenica pg. 51 — 55 „Specimen linguae slovenicae dialecti carantanicae“. — Monumenta Frisingensia.), in II. spisek je sprejel tudi v „Sloven. Berilo za 8. gimnaz. razred l. 1865, str. 19 — 22“. Dal ga je pa tu natisniti le v prvotni latinici in svoji lastni polatinici. Žal mi je, da ni sprejel v imenovano berilo vseh treh za Slovence tolikanj imenitnih spominkov, in da nam jih ni prepisal po cirilski, ker gotovo je, da se v ci-

rilski pisavi veliko bolje razodeva njihov slovenski značaj in kaže se s tem lepše, kako se strinja nova slovenščina s staro slavno preslavno svojo materjo!

XLIV.

U. Po brizinskih spominkih se veže stara in nova slovenščina, kaj ne?

T. „Še starejši ali saj toliko star je slovenski napis na vojvodskem stolu, ki na Gospesvetskem polji blizo pol-drugo uro od Celovca na desnej strani ceste stoji. Kakor sploh zgodovinarji terdijo, je ti stol in napis iz dobe Ingua, poslednjega vojvoda Slovincov proti koncu osmega stoletja. Še dan današnji so sledeče besede brati:

VERI MA SVETI VERI PRAVDO BrANI VDOVE.

Da so se Gorotanski vladarji do 12. stoletja v slovenskem (windischen) jeziku vstanavljali, nam priča naj starejši Gorotanski letopisec Janez, opat v Vetrinju (Viktring) blizo Celovca, ki je okoli leta 1280 živel“ (cf. Janežič Pregl. sloven. slovst. 1857).

U. Kako so se vstanavljali gorotanski vojvodi, o tem je brati sim ter tje, poslednjič menda v Cvetniku I., str. 112—113. Pomenljive so bile dotične šege, in vprašanja, ki jih je kmet dajal novemu vojvodu.

T. Ob kratkem jih je dobro zaznamnjal pesnik tako le:

Kmet:

Ali je za deželo skerben oče?
Ali pravičen sodnik? varuje blagost
In svobodo svojih deželanov?
Ima »sveti veri«, ali jo brani?
Brani pravdo vdove?

Knez:

Zarotim se Bogu vsevedočem':
Bramba, var in oče svojem' ljudstvu
Biti, zvest ostati sveti veri,
Pravdo branit' vdove, zdaj obljubim;
S'rotam pomagati, če hitijo
K men' od vseh strani; jaz knez in skala
Biti hočem ljudstvu gorotanskem'.

Za resnico se na to zarotim,
Tak' mi Bog pomagaj!

Narod:

Amen, oče!

Herder je to povest z naslovom „Fürstenstein“ popeval prištevaje jo nemškimi pravljicam. Da je pa izvirno slovenska bila, in še le po oblasti nemških vojvodov in po razvadi nemška postala, očitno kaže zgodovina in slovenski napis na kamenem prestolu gosposvetskega polja (vid. Nov. 1860. l. 38).

U. Kako slavna je bila tedaj stara Karantanija!

T. Znamenito je tudi to, kar piše Enej Silvij v svoji knjigi (*Descriptio Asiae et Europae. Cap. 20*): „Fuit autem Dux Carinthiae venator imperii, ad quem lites venatorum omnium deferebantur, vocatus in iudicio coram Imperatore quaerulantibus non nisi Schlavonica (i. e. Slovenica) lingua respondere tenebatur“.

U. Pa tudi Kranjska je slovéla že nekdam, da si majhna (*Carniola, Carniolia*).

T. Slovéla je pa terpéla! Bilo bi za mnogo knjig tvarine, pravi Schoenleben (*Carniolia antiqua et nova l. 1681*), „si majores nostri calamos aeque tractassent ac ferrum“.

U. Kako so se bojevali v starih časih, o tem sva govorila, in to se popeva v nekterih narodnih pesmih in pripoveduje v domačih povéstih.

T. In nekatere segajo v prav stare čase, da se reči smé, da tudi po narodni pésni ji se veže nekoliko stara in nova slovenščina.

XLV.

U. V novoverskem 16. veku se je novoslovenščina prvič jela pisati (cf. *Kop. Gram. 29.; Janež. Pregl. 130*).

T. To pa ni res. Sej so že brizinski spominki lastina novoslovenskega jezika, ki so, ako ne iz 8., vsaj gotovo iz 10. stoletja. In sej je Miklosič ravno v ljubljanski knjižnici bil našel slovstven novoslovenski spominek iz 15. veka, ki ga je razglasil v *Slav. Bibliothek* (II. 1858; cf. *Sl. Berilo VIII. gimn.*). Na koncu te „*generalis confessio*“ se bere molitev:

»Czestyena body kralewa, mati te mylosti, zywota, sladkosti, yno nass trost, czestyena sy, my k tebe vpyeme, tuge sabne otroczy te Ewe, my k tebe zdechvgeme glagolicze yno placzcz te dolynye tech slss, ob to ty nasse odwetnycze ty k nam obrny ty mylostywe oczzy, ino Jessysse segnanega sadv twega telessa ty nam przykassy po tom tv ystv o czestyta o mylostywa mati Marya«. (str. 172.)

U. Iz tega se vidi pomanjkljiva pisava latinska v slovenskem jeziku. — Govorila sva o slovanskih pisavah, o glagolici in cirilici. Ali v teh novoslovenščina nima nobenih spisov, nobenih književnih spominkov?

T. »Kranjci so pisali svoj jezik glagoliški še v šestnajstem veku; cirilski nikdar«, piše Linhart (Vers. ein. Gesch. v. Krain, II. pg. 357.), in v opombi pravi, da se taki rokopisi še nahajajo.

U. To je pa silo znamenito. Jeli tudi res? Kaj praviš ti na to?

T. Kopitar mu oporéka, češ, da to ni verjetno. Jaz bi pa skorej djal, da je, in sicer iz naslednjih vzrokov:

1) L. 1560 so Jugoslovani za svoje rojake napravili na Nemškem glagoliške in l. 1561 cirilske čerke, in knjige, ki so jih tedaj slovenski pisali Truber, Juri Dalmatin, Bohorič itd. sta hrovaški in serbski prepisovala zlasti Anton Dalmatin in Stepan Konsul Istrijan. Ta je bil s Truberjevim novim zakonom, ki ga je prepisal v glagolico, že 1559 v Metliki, kjer se je posvetoval z nekterimi, ki so ga hvalili, da bode to pismo umevno in koristno Slovanom od Jadre do Carigrada, in uni je šel 1561 iz Ljubljane na Nemško (vid. Šaf. Gesch. d. südslaw. Lit. I. 1864.)

2) Perva novoslovenska slovnica, ki jo je spisal A. Bohorič (1584), ima obé pisavi: glagolico in cirilico. Razlaga ji, in kaže se, da je dobro poznal obé. V predgovoru pripoveduje, da je imel sestaviti latinsko kranjski pravopis, da bi z latinskimi čerkami se pisalo narečje, ki se govori po vsem Kranjskem in po večem delu Štajerskega in Koroškega, ter pravi: »latino caractere — quandoquidem iam usus illius antiquae litteraturae, Cyrilicae et Glagoliticae, in Carniola nostra fere intercidisset«. —

3) Obeh pisav spominjajo naslednji slovníčarji novoslovenski pa tudi nekteri drugi pisatelji, in P. Marko ima v svoji slovnici l. 1768 glagolico s cirilico vred v posebni prikladi.

4) Linhart pravi, razun tega, da so Kranjci glagoliški pisali še v 16. veku, in da se glagoliški rokopisi še nahajajo, da je v sredi tistega stoletja Truber namesti glagoliških nesrečno jel rabiti čerke latinske, in da je takrat Ljubljana prišla ob glagoliško tiskarno, kar dokazem v nadaljevanji te zgodovine. Tega sicer ni dokazal, ker ga je smert prehitela.

5) Kumerdej pripoveduje (krog. l. 1780), da nedavno so bile pri podružnici v Lancovem na Gorenškem glagoliški pisane mašne bukke.

6) Kriška duhovnija pri Teržiču je, kakor se bere v starih listinah, tožila nekoga „Presbyter Glagolita“, kateri je ondi iz glagoliških bukev bral sv. mašo, in na to mu je l. 1617 ljubljanski vladika Tomislav (Tomaž Hren) to reč ustavil (cf. Kop. Gramm. 30.).

U. Toda Kopitar misli, Linhartu nasprot, da Kranjci prej niso pisali svojega jezika, ter pravi, da so vsi tisti glagoliški rokopisi le dva od starih knjig odlepljena, z glagolskimi čerkami popisana lista na belani, ki sta zdaj v Zoisovi bukvarnici. Sta le kosca kacic mašnih ali molitvenih bukev (misale ali breviarium). Jezik v njih ni kranjski, ampak tako imenovani književni slovanski, ki je po vseh družih slovanskih misalih. Linhart je menil, da je glagoliška azbuka kacic 500 let stareja, kot utegne res biti; od tod njegova narodna pomota.

T. Zoper to se da omeniti: a) da je sedaj gotovo, da se je slovenski jezik (morebiti celó kranjsko narečje, cf. gener. conf. XV.) pisal že pred 16. stoletjem; b) da v imenovanih spominkih, če tudi ni jezik kranjski, pa je slovenski; c) da imamo glagoliški pisanih listov že več, — nista le dva — ki so se dobili na Slovenskem, in celo na gorenjem Kranjskem, d) da je Žiga Zois nabral precej spisov in knjig glagolskih in cirilskih, ki so sedaj v ljubljanski knjižnici; e) da je glagoliška azbuka res stareja, kakor je Kopitar sam kesneje spoznal. Prav je morebiti mislil o tem ravno Linhart, in národno se je motil Kopitar. Sicer pa pravi Linhart naravnost, da takih glagolskih rokopisov ne smemo iskati v očitnih pisanjih ali listih, ki izhajajo od nemških gospodov. Česar niso poznali, tudi niso čislali. In opombe zastran ljubljanske glagoliške tiskarne menda tudi ni kar na cesti pobral. Svoji po nesreči nedoveršeni zgodovini

je pridjal slovansko azbuko, kjer jo z gerško primerja ter kaže, kako je glagolica pa cirilica nastala in se olikala.

U. Ravno tako nam še ni dokaz to, kar pripoveduje Kumerdej, in isti „Presbyter Glagolita“ je bil pred ko ne iz Istre ali Hrovaškega pregnan pop, ki je tu, kakor pravijo, na mašah živel. Kaj more pač skazati en glagoliški misal ali en glagoliški pop v deželi, méni Kopitar!

T. Sedaj bi Kopitar govoril drugač. Dobilo se je po Slovenskem že več tacih spominkov.

Tako so n. pr.:

7) V Dolini pri Terstu v župnijski knjižnici glagoliški zapisniki (kvadirne ali legistri) od l. 1605 do 1610. Ti zapisniki so nam v dokaz, kako so tačas čislali in njegovali naši praočetje svoj jezik, in kako marljivo ga rabili duhovni v cerkvenih opravilih in uni morebiti celo tudi v djanskem življenji (vid. Zg. Danica 1867 l. 23).

8) Tako ima Črniška cerkev poleg Gorice v starem misalu glagoliški napis, ki spričuje, da se je v Kamenah (Kamnji) pri Črničah še l. 1580 „etsi exceptionaliter“ slovenska maša pela in to v pričo videmskega škofa in vseh tistih, ki so bili z njim (vid. Slov. Prijatelj l. 1863, Novice l. 1864). In tako je upati, da se jih dobí vprihodnje še več takih dokazov, in se naposled spozná pravi stan slovenske glagolice.

U. Zeleti bi bilo temveč, ker že bližnji sosedje naši istranski rabijo glagolico pri službi božji. Vzajemnost narodovska je zdaj vsa druga mémo nekdanj. Slovenski mladenči zahajajo tje radi službe bolj pogostoma, in koliko bi jim koristilo, ko bi vsaj nekoliko poznali glagolico!

T. Janežič jo imá v svojem staroslovenskem Berilu, in prav žal mi je, da Miklosič še azbuke ni dal natisniti v VIII. gimnaz. Berilu. — Kar jezik zadene, v katerem so župnijske knjige v Dolini pisane, je slovenski, ki vleče precej na hervaško naréčje; poznati je pa treba dobo, v kateri se je v te zapisnike vpisovalo in prevdariti, da istrijski Slovenci se bližajo Hervatom v naglasu in nekaj tudi v posamnih izrekih, kar je pri mejakih naravno . . . Nastopil je potem jezik italijanski, kateri se pa ne more meriti z glagolico ne v lepopisji ne v pravopisji. Tako piše domoljub, ki je naznanil omenjene zapisnike v Danici.

U. Tedaj se je godilo slovenščini na zahodu, kakor staroslovenščini med Hrovati, Serbi, Bulgari, Rusi in tudi med Čehi.

T. Prav res. Povsod so stari jezik spreminjali po svojem živem narečji, zlasti pa na zahodu. Slovenci so skorej popolnoma pozabili, da so Slovani; celo med seboj so se jeli ločiti v Kranjce, Korošce, Štajarce itd. Namesti nekdanje slovenščine je prevladala latinščina v cerkvi in šoli, in še ta se je umikati in umakniti mogla tu nemščini, tam talijanščini, spet tam hrovaško-serbskemu jeziku. Kdor ve, kako osodo so imeli Slovenci in kolike spremembe so se godile po njih deželah, vé tudi, koliko se je moral spremeniti njihov jezik, in ne čudi se temu, da jim je glagolica celo tuja. Sej je pešala glagolica celo po deželah, kjer so jo obderžali v liturgiji; sedanji čas jo spet dvigajo, se je učijo in poprijemajo, in upati je, da dobi spet svoje pravice ter se pojasni njen stan zlasti po spominkih, ki se dobivajo vseskozi po starih knjižnicah duhovnijskih in sodnijskih. Pisala se je cirilica na vzhodu, glagolica na zahodu, in nahajajo se v obeh pisavah spominki skor iz vseh stoletij. Tako se najdejo sčasoma morebiti še kateri spisi, ki nam skazujejo, kdaj in kako se je jela pisati novoslovenščina, kako je napredovala in se likala ter se obrazuje še sedaj.

XLVI.

U. O tem, kako naj se lika novoslovenščina, pôje Znojemski v predzadnjem razstavku, ki se glasi:

Lepi vejí rast pustite,
Ptuje kali ji trebite,
Sočne vejice redite,
Suhih prazno ne cepite.

T. S tim kaže, da je jezik stvar, ktera raste, kali, rodi, kateri je pa treba streči, jo trebiti in rediti, da se ne posuši.

U. Da drevo rodi, je treba veliko moči. Tako p. *α*) dobre, rahle zemlje; *β*) vgodne móče ali vlage od spodej in od zgorej, iz tal in spod neba; *γ*) zdravega zraka ali hlipa; *δ*) primerne solnčne toplote, in *ε*) pred vsim tvorne moči v drevesu samem.

T. Vsega tega je treba jeziku, da se prav olika in izobrazi. Tvorne moči ima slovenski jezik v sebi dokaj; tega sva se doslej prepričala oba. Ali ga pa je solnce primerno obsévalo in ogrévalo, kak zrak ga opihuje, kak veter mu vleče, koliko vgodne móče mu prihaja od zgorej ali od spodej, kako

razna je zemlja, na kateri se redi in razrašča, o tem bi se poménkovala lahko celo leto. Toda — čas teče.

U. Pa nič ne reče, pravi pregovor.

T. Veliko, neskončno veliko reče temu, ki ima zanj uho in sercé. Da naju toraj novo leto ne prehití, pomeníva se ob kratkem, kako naj se razvija in lika jezik slovenski.

U. Kako naj se spreminja, kako množi in olikuje slovenščina, to je povedal že Jezičnik v glasovitem pismu svojem, kjer tudi pravi, da prava hčerka staroslovenščine ima prava pravico do premoženja svoje matere.

T. Lepi veji rast pustite, pravi pesnik. Lepa veja res je novoslovenščina na lipi slovanski, veja le, ne pa verh; vendar krepko poganja, krasno se razprostira, prosto se razvija. So pak taki, kateri ménijo, naj se vseskozi ravna po staroslovenščini. Tem kliče pesnik: Suhih prazno ne cepite! So tudi taki, katerim ni prav, da poganja, z novimi besedami in oblikami se množi in okrepljuje. Tem kliče pesnik: Sočne vejice redite! So spet taki, kateri hočejo, naj se slovenščina skloni, pripogne ter kar v hrovaščino, serbsščino, ali neko jugoslovenščino povije. Tem kliče pesnik: Lepi veji rast pustite!

U. Ptuje kali ji trebite. To velja o tujih besedah: nemških, laških, madjarskih; ali tudi o gerških in latinskih?

T. Brez sile ali posebne koristi, mislim jaz, ni treba na pósodo jemati nikdar. Sploh naj veljá, da tujih besedi se Slovenec ogibaj. Kedar pa je potreba ali ti kaže posebna korist, poter kaj najprej pri bratih, bližnjih in daljnih rojakih, in ako ti le-ti pomagati ne morejo, obrni se do omikanih jezikov nekdanjih, do gerščine in latinščine. Le kadar ne pomaga razred, tedaj naj pomore red — vindogermanski! Najbolje bi bilo, se vé, da si pomaga jezik sam; prepada bi ne bilo med narodom in učenjaki njegovimi. Vendar — olika je obče blago, in ravnati je tako, da se obče doseže. To pa se v živem jeziku ne more brez tujih besedi, toraj velewa pesnik samo: Ptuje kali ji trebite.

XLVII.

U. Naj bolje bi bilo, si djal, da si pomaga jezik sam. To misli menda tudi Jezičnik, ki pravi: Jemati je tedaj treba

iz narodovega govora, kar se ga knjižno skazati da, in potem iz bližnjih narečij slovanskih, z vednim ozirom na staroslovenščino.

T. Jemati je treba a) iz govora, kar ga ima narod slovenski ne le po Kranjskem, temuč tudi po Štajarskem, Koroškem. Koliko dobrih pa lepih besedi n. pr.: imajo še ogerski, hrovaški, isterski, celo beneški Slovenci, ktere kranjskim niso navadne; vendar dokler so čisto slovenske, zakaj bi jih ne rabil pisatelj slovenski?

U. Koliko jih ima narod samo po Kranjskem, katerih še ni v nobeni knjigi. I teh je treba iskati ter v knjige devati. Se vé, da mnogi koj tožijo, da je pisava tuja, če le katero menj znano besedo dobijo.

T. Od tega je pisal že Ravnikar (l. 1815 Zgodb. sv. pis. I.), kjer uči, kako naj se α) čisti naš jezik po vnanje in po notranje, pa tudi, kako naj se β) množi in bogati. Prav umetni ste obé te opombi. Najprej so slovenski pisatelji prvo jeli spolnovati (Metelko itd.); sedaj se spolnuje že tudi druga. Res je zabavljaj zoper une pisatelje Prešern (cf. Nova pisarija); v nekterih zlasti pesniških rečeh po pravici, v nekterih ga je djanski prehitil jezik sam. — Ravno tedaj je pél Jak. Zupan, da hrovatenja dolžijo koj kranjskega pisatelja, kateri rabi besede, ki jih nima ravno njegova stran. Pravi pa tudi, da se mu tak zdi „polž v lupino zakopan“ ter kliče svoje rojake, naj izlezejo iz lupin (vid. kranjska Čbel. II.), naj pobirajo slovenske besede najprej domá, potem pa tudi pri Slovanih, sedanjih in nekdanjih.

Treba strésene slediti
Po vaséh, veliko let:
Vse mogoče nam dobiti
Knjigam povesoditi spét.

Bukve glagolíc berimo!
Dédov krémlja bister vír!
Zraven krajnskih poišimo
Lép Cirilovi psaltír.

U. Tudi temu je menda oporèkal Prešern?

T. Ali po krivici! Očital je ptujobesedarjem, da nas „uzmati“ učijo od bógmejev na meji Otomanov, in da vkup nosimo, ko srake gnjezdo, besede ptuje. — Toda tega nihče ni velel. Ni nam treba tujih besed, kadar domačih, slovenskih

ali vsaj slovanskih lahko dobimo. Teh, teh iščimo, in z njimi množimo in bogatimo jezik svoj.

U. Sej tudi tù veljá: Slovan sem, in kar je slovanskega, je moje, ni tuje.

T. Kadar mi graja kranjski pisavec dobre slovenske spise, mislim vselej na povestico: „Jurček gre na ptuje!“ — Človek, ki zmiraj domá tiči, ne vé, kaj se pri sosedu godi; toraj o tem tudi govoriti ne more. Treba je sedaj res vsakemu olikanemu človeku ogledati se nekoliko po svetu, sicer je preokoren in pretežak v vsem svojem djanji in nehanji. — Tako se godi i pisatelju, kateri bi sedanji čas hotel pisariti le svojo domačo govorico, na pr. le kranjsko narečje! — Res je slovelo doslej kranjsko narečje in ima svoje prednosti, pa ima p. štajarsko tudi svoje. Sloga jači. Iz vseh kotov mile Slovenije naj sprejéma slovenski pisatelj besede, da so le dobre in prave.

U. In kako lahko je zdaj to slovenskim pisateljem, kar knjige in časopisi ne izhajajo le v središču predrage Slovenije, marveč krog in krog, celo ob granici njeni po mestih, kodar se zbuja svést slovenske vzajemnosti.

T. Po tem takem prihajajo vseskozi nove t. j. nekterim neznane besede in oblike v knjigo, po knjigi pa med Slovence, kateri naj jih pridno pobirajo, in kar je čverstih in dobrih, ohranijo ter razširjajo, da postanejo naposled obče blago. Tako množijo in likajo jezik slovenski. Tako delajmo vsi ter radi spolnujmo, kar nam veléva slavni Koseski:

Jezik očistite peg, opilite gladko mu rujo,
Kar je najetega v njem, dajte sosedu nazaj;
Kinčite ga iz lastne moči, iz lastnega vira,
Jasno ko struna bo pel, zvonu enako donel,
Pričal vašo modrost na desno, na levo narodom.

XLVIII.

T. Jezičnik pa je zaznamnjal še drug vir, iz kterega nam je zajemati, da množimo in olikujemo jezik slovenski, rekši: „iz narodovega govora, kar se ga knjižno skazati da“. Narod slovenski ima že sedaj lastno knjigo (književnost); lastno slovstvo. Če tudi ni veliko, in se s slovstvi velikih narodov meriti ne more; vendar je pošteno blago v domačem hramu, je premoženje, do kterega imajo pravico sedanji pisatelji.

U. Prebirati so nam tedaj stare slovenske knjige ter pobirati po njih dobre slovenske besede. Pa so mnoge se postarale in niso več za rabo.

T. O teh veljá, kar poje Znojemski: Suhih prazno ne cepite!

U. Ako ne dobim pripravne besede ne med živim narodom, ne v knjigi njegovi, tedaj je smem poiskati v katerem bližnjem slovanskem narečji, pravi Jezičnik; ti pa si rekel, da smem poterhati pri bližnjih in daljnih rojakihi.

T. Govoril sem to iz lastne skušnje. Sam sem se namreč prepričal, da se dobi časi pri Serbu, Čehu ali Rusu prav lepa slovenščini prikladna beseda, ktere bi v taki obliki zastonj iskal pri sosedu Hrovatu. Iz ravno tistega vzroka sem djal, da jih smemo pobirati pri Slovanih celo nekdanjih, in z ozirom na slovansko književno vzajemnost — se vé da — najprej in največ v veličastni staroslovenščini.

U. Kadar pa je ni dobre ne tu ne tam, takrat pa le v kovačnico, in si jo skujem sam!

T. V tem Slovenci slovijo. Res je slovenščina — čversto železo, pa so tudi Slovenci — čili, umetni kovači. Imamo nektare prave rogače! Iz žive korenike prav skovana — koj je narodna. In „narodno naj se mika in razcvita slovenščina v duhu slovenskem, po lastnih pravilih, po velevalh lepoglasja in besedne razlage“, nama je pisal Jezičnik.

U. Kaj će reči s tim: „v duhu slovenskem, po lastnih pravilih?“

T. Kakor vsak narod, tako imá vsak jezik kaj svojega, kaj posebnega, kar se imenuje njegov duh, njegovo svojstvo ali lastnija njegova, in na to je paziti tudi pri jezikovem olikovanju. Drugač na pr. se lika jezik latinski, drugač nemški; in med slovanskimi drugač poljski, drugač serbski, ruski ali slovenski.

U. Kteri toraj slovenščino zavijajo po nemški, tistim pravimo nemškutarji, kteri po laški, so laškutarji itd.!

T. Dolgo so pisarili slovenščino po nemški t. j. v tujem, nemškem duhu. V sedanjem veku še le je to napako poravnal — Ravnikar, slovenščino djal na pravo kopito — Kopitar, vsem svojim naslednikom o slovenski pisavi dal gotove vodila — Vodnik. In sram ga bodi zdaj vsacega, kteri slovenski

piše tako, da mora človek misliti po nemški, ako ga hoče razumeti po slovenski!

U. Pridno učiti in močno vaditi se je pisatelju jezika, da ga likati zna tudi po velevalih le poglasja in besedne razlage.

T. Pervo, zdi se mi, je vendar besedno t. j. koreninsko razlaganje ali pravoslovje (etymologia), in drugo še le leposlovno ali blagoglasje (euphonia). Nekteri p. Serbljani so se potem preveč ravnali, ali sedaj se ozirajo že bolj tudi na jezično pravoslovje. Najbolje bi bilo — se vè da —, ko bi strinjalo se oboje, kar se dá, v slovanskih jezikih. Sloga, sloga — ta jači!

U. In ravno o tej pòje Znojemski v poslednjem ali zadnjem razstavku.

XLIX.

Ljud sedanji ni starina,

Bil je, bode le novina.

T. Stara vera, staro vino, stari prijatli, stari denarji — to je dobro, pravi pregovor. Toda ljud sedanji, pòje pesnik, ni več starina tudi gledé jezika in slovstva svojega. Bil je in bode le novina.

U. Prav je, sej novina — mladina je naša nada. Narod slovenski živi, jezik slovenski živi, se lika in spreminja, in kako lepo, in kako naglo!

T. Naglo in neprenehoma se verti časovo kolo, in narodi vstajajo na zgodovinskem pozorišču, cvetó, precvitajo, zginjajo in nekteri tudi — zginejo. Star je narod slovanski, vendar ni še cvetel. Zgodaj si je osnoval slovstvo, toda ni došel zlate dobe; prikazala se mu je bila samo zlata jutranja zarja v devetem veku, in kaže se mu spet v devetnajstem?! — Množna, silo množna je rodovina slovanska, ali — razklana v toliko rodov, in kolikor rodov, toliko skorej jezikov in slovstev. Kteri silni viharji da so slovansko književnost tako razcepili in razdrobili, o tem sva govorila letos dokaj.

U. Razvaline so velikrat življenja novine. Ali niso tudi Slovani, književno tako razklani, skušali pozneje se zediniti ter stvariti si po zgledu družih vélikih narodov jezik vseslovanski?

T. So, so — in nikdar tako, kakor v sedanjem veku. Čim bolj se spoznavajo, tim bolj težijo po vzajemnem pismenem jeziku. Slovenci v tej reči niso bili zadnji. L. 1851 je vnovič sprožila to „Ilirska Matica“ v Zagrebu, in vsi slovenski časniki so bili polni spisov v zadevah občnega književnega jezika, in Slovenec je bil, ki je napovedal tudi občno slovanski ali celo vesoljni ali celosvetni alfabet!

U. Kdo je pač v tem Slovencem kos? Morebiti je nasvetoval kdo tudi novoslovenščino za jezik vseslovanski?

T. Le eden je bil, ki se je prederznil do tega nasveta, pa še le pozneje (cf. Zl. Vek.), iz preljubezni do svoje mile slovenščine, pevši:

Če mar vam vseslovanskega jezika,
Le pot naj krajo in glajo nastopite:
Novoslovenščino — v latinici — sprejmite!

Sicer so pa eni svétovali češčino zavoljo učenosti, serbščino sbog lepoglasnosti, ruščino radi mogočnosti in veličastnosti; eni so menili, naj se stvari popolnoma nov jezik iz vseh narečij sedanjih, drugi pa so volili starino — slovenščino, ki je bila že pred tisuč leti Slovenom književni jezik (cf. Novice, ljublj. Časnik, Sloven. Bčela l. 1851).

U. Krasno, prekrasno bi bilo, ko bi zedinili se Slovani v književnem jeziku staroslovenskem vsaj devetnajsto stoletje, ker se niso mogli skleniti v devetem!

T. Se vé, pa — ljud sedanji slovanski sploh in slovenski posebej ni starina; bil je, slovenski že v 15. veku, in bode le novina, kar nam spričuje vse novo slovstvo. Vendar tedaj dani nasveti niso bili brez vspéha. Slovenci likajo kar je prav svoj jezik z ozirom na staroslovenščino, in zavoljo tesne sorodnosti z njim hitro napredvajo. Tako delajo i drugi Slovani. Vsak rod mika in vzobrazuje svoj jezik; slovanske slovstva rasejo in se med seboj vedno približujejo, dasi polagoma. Še pa smo si prerazločni, da bi mogli nadjati se skorej književnega zedinjenja.

U. Če tudi v knjigi; v besedi ali v govorjenji si pa vendar nismo tako razločni. Sej precej lahko umé že Slovan Slovana.

T. Ker so se jeli učiti slovanskih jezikov. In to se mi zdí naj pametnije zdaj, dokler nimamo občnega ali vzajemnega.

Vsak rod likaj svoj jezik po gotovih pravilih ustmeno in pismeno, mlada naša nada naj se jih pa uči marljivo, kar se dá. — Kakor slovenščina naj vsaka veja naravno se razvija in razrašča, in vidili bote, kako krasna bo stala čez leta in leta lipa slovanske omike. Vsaka družina naj skerbi, da napreduje zmirom v vedah in umetnijah, nabiraje si raznega književnega blaga, in — veselo bode živela velika zadruga slovanska vsa.

U. Lepe sanje! Ali se bodo kdej vresničile, kdo vé? Kako more lepo napredovati in veselo živeti zadruga vsa, dokler posamesne družine niso složne, nikar že edine!

T. Edinost, edinost — kliče torej najin pesnik Slovanom in posebno — Slovincem, ker smo manj množna rodovina slovanska.

L.

Manj je množna rodovina,
Močna je, če je edina.

T. Slovanov nas je mnogo, premnogo (vid. str. 34); Slovencev nas je malo, premalo. Bilo nas je nekdanj več. Sedaj pa malo štejemo v dvojnem oziru: a) malo nas je vseh *) na število, in b) malo imamo blagajev ali penznikov, kateri bi šteti hotli in mogli za narodno reč, za domačo stvar, za slovensko knjigo.

U. Toraj nam prerokujejo nekteri „vidici“, da Slovenci nimamo nobene prihodnosti, in da se zastonj vpiramo za povzdigo svojega slovstva in za omiko slovenskega naroda. Sam učenec — poznam nekaj tovaršev, mladih učencev, kateri vsi

---

*) Vseh Slovencev šteje 1) Šafařík (1842): 1,151.000, 2) Majar: 1,187.000, 3) Czörnig: 1,183.533, 4) Haeufler (1846): 1,212.056, 5) Kozler: 1,242.000, 6) Klun: 1,274.307, 7) Vošnjak (1867): 1,460.000, 8) Oesterr. Vaterlandskunde (Wien, 1854): 1,700.000. Ktero je pravo? Šafařík šteje Slovencev na Štajarskem 378.000; po duhovski štetvi jih je zdaj, pravi Vošnjak, 420.000. Na Kranjskem jih ima Šaf. Slovencev 398.000; po duhovski štetvi pa je bilo l. 1867 v ljubljanski vladikovini t. j. na Kranjskem stanovnikov vseh: 522.382 (cf. Cat. cler. dioec. Labac.) Koliko je tedaj na Kranjskem Slovencev, koliko Nemcev, nemškutarjev itd.?

goreči za slovenščino primejo za peró ter orjejo in orjejo slovansko književno polje, sejejo in sadijo, svesti si bogate žetve; ali — ko na zadnje malo ali celo nič ne žanjejo, — ni žvenka ni cvenka, ni hvale ni slave, — tedaj jim vpade sercé, roka omaga in peró gre — pod klop!

T. Res je, Slovenci nimamo tolikanj knjig, ker ni kupcev, nimamo pisateljev, ker ni čitateljev. Vendar — sedaj imamo družbo sv. Mohorja, imamo družbo Matico, ki obé dobro napredovaje ponujate „cvenka in slave“, da čversti pisatelji nimajo nobenega izgovora, češ, da svojih spisov ne morejo spečati, ali da se premalo razširjajo med slovenskim svetom.

U. Da bi Slovenci ne bili na lipi slovanski veja jugo-zapadna! Na jugu smo, kjer se topijo, na zapadu, kjer za-in odpadajo Slovenci. Bilo nas je nekdanj več; koliko jih je sedaj pravih rodo- in domoljubov, kateri vselej in povsod pospešujejo narodno reč? In še ti, kolikor jih je pisateljev, so li složni, so mar edini?

T. Da se smili Bogu! Popisoval jih je slovenske strice iz ravno tega vzroka najin Znojemski n. pr. že l. 1854:

Slovenski stric bi pisal rad,
Ne vé, kako da bi naredil;
Vse, kar oblik in čerk je zvedil,
Slovenski stric bi pisal rad.
Med stolov pet pa v sredo sedil,
In kmalo skor bi šel v prepad.
Slovenski stric bi pisal rad,
Ne vé, kako da bi naredil!

Ta triolet, pravi, je mehek pušičar, po šegi romanskih narodov; ali huji je koj tisti, ki ga izpusti v opombi, kjer piše: Po navadi pravijo, da se kdo med dva stola na tla vsede; pa — greški stari bogovi so imeli le en obraz, latinski Jan je imel dva, slovenski bogovi pa so imeli po več obrazov, in — ravno taka je še sedaj s slovensko slovnico in s slovenskim pravopisom. Res, da naša naj večja moč je — v praznem prepiru in razdérú!

U. To je „Adamova dedšina“, da se kranjski Slovenci od nekdanj radi grizemo zarad oblik, so djali ranjki Slomšek.

T. Res je, pa ravno to kaže, da smo slovinci; da mislimo razumno, da nam ni koj vsaka reč po volji; da hočemo

in zahtévamo, da je slovesnost naša lično, praznje blago, ki se po tem hvali samo. Kdor že na vnanje tolikanj bistro gleda, kolikanj pazi še le na notranje, na reč samo. To mi je porok, da bode naše slovstvo, če tudi ne veliko in slavno, pa čversto in hvalno. Razun tega so take pravde — na videz nečimerne — v resnici dostikrat prav koristne, dokler ne segajo do živega, do osebnostnega, dokler se pravdarji res ne „grizejo“! Koliko reči pojasnijo, poravnajo, zboljšajo, doveršijo, dogotovijo! Tako so ravnali vsi taki, ki so doseči želeli višo stopnjo v človeški omiki, svesti si, da nobena človeška reč ni popolnoma. In če se tudi pravdarji časih nekoliko poprimejo, vendar — ako se še v prerazvpiti abecedni vojski res niso — olika sedaj nikakor ne dopusti, da bi se jeli na zadnje s kopiti in cepci, ali celo z istim: Hoc scio pro certo, quoties cum stercore certo itd.!

U. Take vnanje vojske nam tedaj niso tolikanj v grajo, če smo le edini v poglavitnih rečeh. V teh pa nam je edinstvo živa potreba. Edinstvo slabim stvarjem moč daje. Sloga jači, nesloga tlači. Zerno do zerna pogača, — Kamen do kamna palača. Z zedinjenimi močmi se veliko stori. Da — „vse se može, ako se sile bratsko slože“, pravi mi brat Hrvat.

T. Edinosti, sloge je želel Slovanom ranjki Slomšek, naš drugi Metod, in vstanovil je v ta namen (l. 1852) bratovščino ss. Cirila in Metoda, slavnih blagovestnikov slovanskih.

Vremena bodo Krajncam se zjasnile,
 Jim milši zvezde, kakor zdej sijale,
 Jim pesmi bolj sloveče se glasile.

Tako napoveduje pesnik (Preš. str. 134) svojim rojakom. Toda — kdaj se bode to spolnilo? Kedar bode vladala med nami Slovenci v potrebnih rečeh edinstvo, v dvomljivih prostost, v vseh ljubezen. Tedaj bode močna rodovina slovenska, dasi je manj množna, kakor so druge slovanske.

Ker smo pa Slovenci tudi Slovani, ker smo, kakor opominja slavni pesnik „Glasov domorodnih“ (L. Toman l. 1849), tudi sinovi vélike matere Slave, hočemo in moramo tedaj v odmerji lastnega polja, lastne moči Slovenijo snažiti,

lepšati do enakega bleska državnih sestic, da vredna, mo-
gočna stópi pred mater svojo veliko, kadar pokliče z nebroj-
nimi otroci vse hčericice zale.

Svést si, da

Jezikov množstvo kazen Božja ni le,

Tud' — žark prelep nebeške je svitlobe —

in dobro vedé, da Slovani še v potrebnih, edino po-
trebnih rečeh nismo edini, naj potočim o pogledu na
njihov sedanjí pa prihodnji stan k sklepu svojih razgovorov z
našim Svitoslavom (Zg. Danica I. 1865) tri solzice, potočim
naj

Tri solze kralja Rastislava.

Svatopolk, mi v rodu stričnik,

Kam zabredel si v osodi?

Zdavši strica, ti krivičnik,

Zdal svoj narod si nezgodi!

Oh, zastoj so tvoje zmage:

Vse razdere ti delitev!

Kal nesloge pa neblage

Svete nrave je keršitev!

Duh moj gleda v pozne čase:

Še pregreha se mašuje!

Nove greh rodi modrase:

Boj se v duhu ponavljuje!

Brat na bratu cepi dlako,

Brez ljubezni rane seka,

Brusi meč za reso vsako —

Vse od veka pa do veka!

Ko da dosti ni pošasti,

V bogočastji se spertijo:

Slave sini s hude strasti

Svojo mater zapustijo!

Kje edinost je, otroci? —

Svatopolk zato li próti

Vam je zročil v operoci,

Da se švigate v grenkoti?!

Teci, teci bistra Sava,

Naj nesó solze valovi,

Ki jih joka mati Slava

Nad prešernimi sinovi. —

Ena zvezda le se znani

'z davnotemnega mi groba:

»Ko vsi v veri bote zbrani,

Vam zacvete boljši doba«.

Popustite vse prepire

Vsi med sabo se ljubite;

Vsi v zavetje prave vere,

Vsi k resnici pritecite!

Tolažilo to naj več,

To je pravi vir ljubezni,

To je solnce vaše sreče,

Konec vaše to bolezní.

RAZGLED.

Razgovor.

Stran.

I. Jezik — jeziki, Babel — Salem	1
II. Jezikov 3 redi, indoevropskega 8 razredov	2
III. Sanskrit; razred slovanski — lipa ali zadruha	3
IV. Narod — jezik slovanski, rodovi — narečja	4
V. Jezikov ali narečij slovanskih od 1 do 14	5
VI. Slovanske govore razredil Bohorič, Majar	7
VII. Dobrovský po znakih v dve versti	8
VIII. Šafarik na dvě mluvy, sedem reči	9
IX. Miklosič po staroslovenščini 10 jezikov	10
X. O zadnjih 3 razstavah; jeziki — ne narečja	11
XI. Pervi književni jezik slovanski	13
XII. O pravem imenu njegovem	13
XIII. O njegovi razmeri proti sedanjim slovanskim	15
XIV. Stara in nova slovenščina — pesem	15
XV. Slovenom prva domovina; v Evropo kdaj	17
XVI. Slovenci v sedanjo domovino kdaj, kod, doklej	17
XVII. Malikovavstvo ali basnoslovstvo slovansko	19
XVIII. Kdaj in kako so se pokristjanili Slovenci	21
XIX. S kerščanstvom prvo slovstvo — kako	22
XX. Boj med poganstvom in kerščanstvom na zahodu	23
XXI. Slovensko sv. pismo — sreča za narod in jezičnike	24
XXII. Slovani stari, slavni v devetem stoletji	26
XXIII. Deržavnih viharjev sile; Moravska pade	27
XXIV. Madjari pa Nemci; slovanske deržave, zlasti slovenska	28
XXV. Cerkvenih viharjev sile za Cirila in Metoda	30
XXVI. Razkolnija gerska pa slovanska — liturgija	32
XXVII. Med Slovani Turki, Judje, Hus, Later	33
XXVIII. Književnih viharjev sile, jezik se spreminja	34

	Stran.
XXIX. Slovani zaostali v omiki — zakaj	35
XXX. Osoda staroslovenščini med slovanskimi rodovi	36
XXXI. Po knjigi, učenjaki — pervaki, stsl. spominki	37
XXXII. Troje pismo slovensko; glagolica — ime	39
XXXIII. Glagolica — bukviča, Kyrillica, Čarha — Strahota	40
XXXIV. Slovenski pisavi, početniki po sporočilu	41
XXXV. Sv. Ciril in sv. Klemen — početnika sloven. pisav	42
XXXVI. Ktera stareja po letnicah; pravda med glag. in cir.	43
XXXVII. Cirilica gerška, staroslovenski pa gerški jezik	45
XXXVIII. Staremu deblu mladi cepovi, novi glasovi, uime	46
XXXIX. Spiski karantanski — brizinski, kdaj pisani	48
XL. Kdo sestavil, nekaj o Abrahamu brizinskem	49
XLI. Po starosti, československe oblike, beseda	50
XLII. Kako so pisani, kaj imajo v sebi, njih pomemba	51
XLIII. Kteri popisovali ali njih slovstvena osoda	52
XLIV. Kako se še veže stara pa nova slovenščina	54
XLV. Kdaj se jela pisati novoslovenščina, ali tudi v glagolici	55
XLVI. Kako naj se lika novoslovenščina, o tujih besedah	59
XLVII. Iz narodovega govora, slovenski pa slovanski	61
XLVIII. Po knjigi, na novo, po lastnih pravilih, pravoslovje, lepoglasje	62
XLIX. Slovani v 19. veku po knjigi in besedi; jezik vseslovanski	64
L. Slovenci pa Slovani — oj da složni v potrebnih rečeh	66

Tri solze kralja Rastislava.

